

El comerç d'art japonès a Barcelona (1887-1915)

Ricard Bru i Turull
Universitat de Barcelona
bruricard@gmail.com

RESUM

Barcelona va veure aparèixer les primeres obres d'art japonès durant la dècada de 1870, però no va ser fins a finals dels anys vuitanta que s'hi van establir els primers contactes comercials directes entre empresaris catalans i japonesos. Aquest estudi vol oferir una primera panoràmica de les característiques, els protagonistes i l'evolució del comerç d'art japonès a Barcelona des de l'Exposició Universal de 1888 fins a inicis del segle xx.

Paraules clau:

Barcelona, botigues, comerç, Japó, japonisme.

ABSTRACT

Japanese art trade in Barcelona (1887-1915)

Japanese art came to Barcelona in the 1870s but it was not until the late 80s that the first commercial contacts between Catalan and Japanese businessmen were established. This study aims to provide a first overview of the nature and developments in the Japanese art trade, starting with Barcelona's Universal Exposition in 1888 through until the beginning of the twentieth century.

Key words:

Barcelona, shops, trade, Japan, japonisme.

1. Aquest estudi és la continuació de la primera aproximació al comerç d'art i d'artesanies del Japó que vam presentar al número 21 del *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*. Vegeu R. BRU TURULL, «Els inicis del comerç d'art japonès a Barcelona (1868-1887)», *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, 21 (2008), p. 57-86.

2. DRO (Diplomatic Record Office-Arxiu del Ministeri d'Afers Exteriors de Tòquio), *Supeinkoku Baruseronu fukaisetsu bankoku bakuwankai teikoku seifu sandô ikken*, s/n, 22 d'octubre de 1887.

3. L'expedient d'entrega de la condecoració de l'orde d'Isabel la Catòlica, del 28 de març de 1889, documenta el lloc i la data de naixement de Vinyals: «19 Abril 1850 en Seo de Urgell». AGMAEC (Archivo General del Ministerio de Asuntos Exteriores y Comercio), Cancelleria, Orde d'Isabel la Catòlica, C-289, exp. 004. Condecoracions, abril de 1889. AHPB (Arxiu Històric de Protocols de Barcelona), Josep Fontanals, vol. 2329, doc. 79, 24 de març de 1881, f. 251-260. L'arxiu de la parròquia de Sant Ot de la Seu d'Urgell conserva les actes de naixement del seu germà, Pere Vinyals Majoral (29 de febrer de 1852). Per a més detalls respecte a Ot Vinyals, vegeu la tesi doctoral: R. BRU TURULL, *La presència del Japó a les arts de la Barcelona del vuit-cents (1868-1888)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2010, p. 249-254 i 561-580.

4. BRU, «Els inicis del co-

El japonisme, és a dir, la influència de l'art japonès en les arts occidentals, va ser un fenomen d'abast internacional. Durant la segona meitat del segle XIX, l'art del Japó es va difondre arreu d'Europa i la seva arribada va significar, per a Occident, la descoberta d'una nova estètica, diferent, rica i moderna, que va servir de font d'inspiració i d'estudi per als artistes de la fi de segle. Són molts els estudis publicats sobre el japonisme europeu i és ben sabut també que la difusió de l'art japonès va ser possible, en part, gràcies a l'activitat de comerciants que, com Hayashi Tadamasu i Sigfreid Bing, van acostar estampes, llibres, ceràmiques, laques o pintures als artistes, col·leccionistes i amateurs de l'època.

El comerç d'art japonès a Barcelona (1887-1915)

Espanya, especialment Catalunya, va participar en aquest gran corrent internacional. El gust i la moda per tot allò procedent del Japó va arribar també al nostre país, per bé que ho va fer en unes dates una mica més reculades, a l'entorn de la dècada de 1880. Igualment, com a la resta d'Europa, el comerç d'art japonès es va potenciar a Barcelona coincidint amb l'auge del fenomen del japonisme, primer a través de la importació indirecta, via França, i posteriorment amb l'establiment de les primeres cases comercials catalanes al Japó. En aquest sentit, es pot afirmar que a Barcelona comerciants i col·leccionistes van tenir un paper fonamental en la difusió de l'art japonès.

Barcelona, capital de la província capdavantera quant al procés d'industrialització d'Espanya, es va convertir, a finals del vuit-cents, en un important port de l'oest del Mediterrani fona-

mental per a la Península, de la mateixa manera que Marsella ho era per a París i França. Atès que Barcelona era una ciutat que començava a mirar cap a Europa, no va deixar passar l'ocasió que va oferir l'Exposició Universal de 1888 per iniciar el mateix camí que havien emprès força anys abans comerciants francesos, anglesos o bé alemanys. L'any 1888, Ot Vinyals va iniciar un primer intercanvi comercial entre el Japó i Espanya que va fructificar i que es va expandir en poc temps gràcies a la proliferació de nous empresaris i noves botigues dedicades a la importació i la venda d'art i d'artesanies del Japó. Aquesta nova dinàmica, iniciada a la ciutat entre 1887 i 1888, va tenir com a moments culminants els anys 1894-1895, coincidint amb la guerra sinojaponesa, i a partir de l'any 1905, un cop finalitzada la guerra rusojaponesa.

Conèixer les característiques del comerç d'art i d'artesanies del Japó a Barcelona a l'entorn del 1900 pot ser de vital importància de cara a analitzar posteriorment la influència que aquesta presència nipona va tenir al camp de les arts. I és que Barcelona, destacat focus de difusió del japonisme durant el tombant de segle, va ser també, com veurem, el principal punt d'arribada i de distribució d'objectes artístics japonesos al país¹.

Els productes de la Kiriu Kôshô Kaisha: una primera compra frustrada (1887)

Eren les 10.10 del matí del dia 22 d'octubre de 1887 quan el primer ministre del Japó, Itô Hirobumi (1841-1909), va rebre un telegrama procedent del consolat de Lió:

There is a good offer to buy all the goods Barcelona except the building materials if Matsuo will sell promptly telegraph fully at once lowest price².

El cònsol de Lió informava al ministre que Ot Vinyals, propietari dels establiments El Mikado, estava disposat a adquirir les 164 caixes que el comerciant Matsuo Gisuke (1837-1902) havia enviat per figurar a la Secció Japonesa de l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. Vinyals tenia la intenció de comprar un conjunt de peces d'alt valor manufacturades principalment als tallers de la Kiri Kôshô Kaisha. Però, qui era Vinyals? I, per damunt de tot, d'on venia aquest aparent sobtat interès en una ciutat orfe encara d'aquest tipus d'iniciatives?

Ot Vinyals i Majoral tenia aleshores trentanous anys. Era fill de Josep Vinyals i Maria Majoral i havia nascut a la Seu d'Urgell el dia 19 d'abril de 1850³. Després d'haver passat la infància i la joventut a les comarques de Lleida, on va treballar inicialment com a passant de notari i com a comerciant, cap a la dècada de 1870, en una data encara incerta, es va traslladar a Barcelona, on, a la meitat de la dècada següent, ja se'l coneix casat amb Cristina Sagarra i Selvasembradas.

Per ara, no tenim documentat Vinyals a Barcelona fins al 1879, quan es tenen notícies seves com a membre actiu del Partit Democràtic Federalista de Barcelona. Al mes de març de 1881, «Odón Viñals, industrial», es va inscriure com a candidat per a les eleccions del Comitè Democràtic Federalista de Barcelona, juntament amb Rossend Arús (1845-1891), Conrad Roure (1841-1928) i Frederic Soler Pitarrà (1839-1895), entre d'altres. Juntament amb diversos membres del mateix Comitè, Vinyals acabava de constituir, tot just unes quantes setmanes abans, la Sociedad Cooperativa de la Clase Media de Barcelona. Vinyals se situava aleshores dins del corrent més lliurepensador, català i d'arrel federalista de la ciutat. Així ho va demostrar també amb el seu primerenc ingrés, als trenta-un anys d'edat, a la lògia maçònica catalana Avant, afiliat per Rossend Arús el primer de febrer de 1882.

Quant a la trajectòria de Vinyals com a comerciant d'indústries artístiques, les primeres notícies que n'hem localitzat daten de la primavera de 1885, el mateix any en què els empresaris Alimundo, Ruz i Català van obrir les portes de l'establiment d'art i objectes orientals El Mikado (figura 1)⁴. D'aquella data, ens n'ha arribat una reclamació del fabricant de sedes Benet Malvehy (1837-1892) dirigida a Ot Vinyals, aleshores resident al primer pis del carrer d'Urgell número 20, juntament amb el seu fill polític Rafael Pich Segarra⁵. Tanmateix, les notícies següents ja no apareixen fins l'any 1886, quan Vinyals va ad-

Figura 1.
Emplaçament del primer local d'El Mikado (1885), a la baixada de Sant Miquel de Barcelona (fotografia de l'autor, 2006).

quirir El Mikado⁶. El dia 1 de gener de 1887, *La Vanguardia* anunciava:

Entre los establecimientos de esta capital que más llaman la atención de los transeúntes, se distingue el que don Odón Viñals ha abierto recientemente en la Bajada de San Miguel, no solo por la variedad de los objetos expuestos, si que por su riqueza y baratura, debiendo mencionar entre ellos unos elegantes biombos en oro y seda, un variado surtido de platos y jarrones de Cantón y un sinnúmero de curiosidades procedentes de la China y del Japón propias para etages⁷.

Vinyals es va erigir ràpidament com a promotor d'un nou tipus de botiga a Espanya dedicada a la venda i exposició de peces artístiques procedents de l'Orient, especialment del Japó, que tenia molt pocs precedents a la Península⁸. L'èxit dels fundadors d'El Mikado va ser recollit per Vinyals, qui, amb un esperit del tot emprenedor, va aconseguir que el projecte inicial prengués volada arreu d'Espanya, amb l'obertura de sucursals a Madrid, al carrer de l'Arsenal número 22bis; una a Sevilla, al carrer de Sierpes, número 45, i a València, al carrer d'Adreçadors número 19⁹. En iniciar-se l'Exposició Universal de 1888, Ot Vinyals era l'únic comerciant espanyol que coneixem que tenia el comerç d'art japonès com a clar objectiu empresarial; d'aquí venia l'interès per comprar les peces que la Secció Japonesa volia presentar al certamen de Barcelona.

Just quan Vinyals va reobrir El Mikado, al mes de gener de 1887, el Japó va iniciar els tràmits per presentar-se a Barcelona¹⁰. La participació japonesa va ser impulsada per la potent

merç...», p. 75-79.

5. El document, datat del mes d'abril de 1885, és una reclamació feta de Malvehy a Vinyals, deutor d'un total de 1.408 pessetes. AHPB, Joaquín Nicolau, agost de 1885, f. 4355; Francesc Maspons, vol. 4825, doc. 384, f. 1559-1560.

6. El dia 18 de febrer de 1886, Ot Vinyals reclamava a Josep Roqueta Verdaguier el pagament de la factura d'una compra de mobles valorats en 6.592 pessetes, mentre que el 16 de juliol el mateix Ot era reclamat per Sebastià Galobart per no haver pagat un *pagaré* valorat en 1.100 pessetes a Salvador Amell en concepte de gèneres i treballs diversos. AHPB, Francesc Maspons, vol. 4828, doc. 154, f. 643-644. 18 de febrer de 1886. José Roqueta era propietari d'un establiment al carrer d'Escudellers número 77-79. AHPB, Adrià Margarit, vol. 4151, doc. 453, 16 de juliol de 1886, f. 1424-1425.

7. *La Vanguardia*, núm. 1, 1 de gener de 1887, p. 6.

8. Un dels pocs precedents d'El Mikado (1885) que coneixem a Espanya va ser La Japonesa, establiment primerenc d'art i d'artesania del Japó obert a Madrid entre els anys 1874 i 1881, situat primer al carrer de Cádiz número 16 (1874-1875) i posteriorment al carrer Mayor número 15 (1875-1881). A La Japonesa, s'hi venien porcel·lanes, esmalts, laques, marfil, ceràmiques, jocs de te, paravents de laca i de seda, ventalls, teixits brodats i altres peces artístiques nipones importades de França. *La Correspondencia de España*, núm. 6222, 15 de desembre de 1874, p. 4.

9. Al càrrec d'aquests establiments, hi havia quatre col·laboradors: Rafael Lluís Oliva, Antonio de Olalde Latrustegui, Joan Maria Casas Chocomeli, tots els quals eren de Barcelona, i Miguel Medrano, de Madrid. AHPB, Rafael Vilaclara Gisbert, vol. 8371, 4 de febrer de 1888, f. 145.

10. Per a més detalls respecte a la participació japonesa a l'Exposició Universal, ens remetem a: BRU, *La presència del Japó...*, 2010, p. 408-581. L'estudi parteix principalment de l'anàlisi del *Catálogo de la Sección Japonesa en la Exposición Universal de Barcelona*, així com de les fons documentals conservades a l'Arxiu Municipal Administratiu de Barcelona, a l'Arxiu del Ministeri d'Afers Exteriors de Tòquio, al Museu d'Art Kume i a la Biblioteca Nacional de Tòquio.

11. DRO, *Supeinkoku...*, s/n, novembre de 1887.

12. DRO, *Supeinkoku...*, s/n, 26 de novembre de 1887.

13. La sortida de les caixes japoneses del magatzem de la duana de Barcelona no es va poder solucionar fins a mitjan desembre de 1887, quan el ministre Tanaka va visitar Madrid.

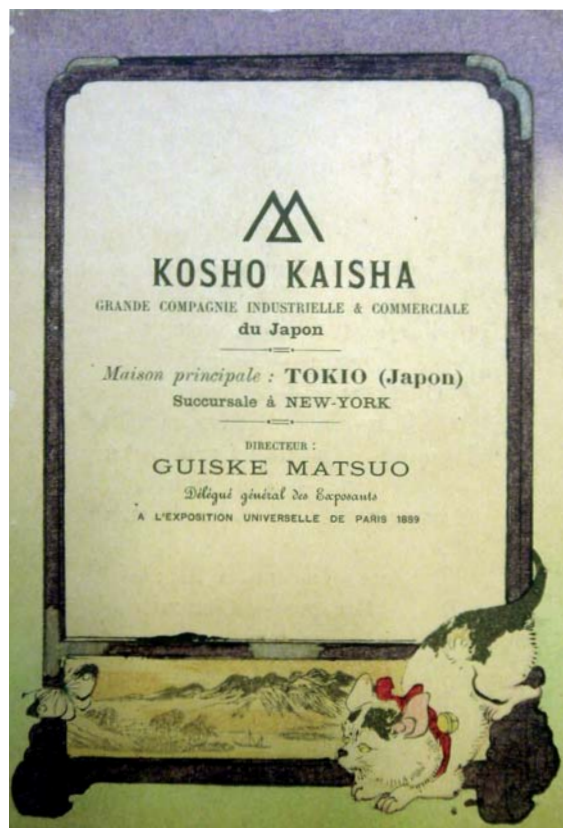

Figura 2.
Targeta publicitària de la Kiriū Kōshō Kaisha (París, c. 1889). Kume Bijutsukan (Tòquio).

empresa d'indústries artístiques Kiriū Kōshō Kaisha, dirigida per Matsuo Giuske (figura 2). Precisament va ser Matsuo qui, atès que encara no estava informat de la posposició de la data d'obertura de l'Exposició del setembre de 1887 a l'abril de 1888, va enviar ràpidament, el mes de maig de 1887, 249 caixes cap a Barcelona amb productes seleccionats per la Kiriū Kōshō Kaisha destinades a representar l'empresa al pavelló japonès. Això no obstant, a causa de la posposició posterior de la data d'inauguració, tot aquest material va haver de ser custodiat durant nou mesos a Barcelona, des del 7 de juliol de 1887 fins a la primavera de l'any següent. Va ser, doncs, durant aquest temps d'espera en un magatzem de la duana que Vinyals, atent a les poques o pràcticament nul·les importacions directes japoneses que hi havia hagut fins aleshores, va fer una oferta al director de la Kiriū Kōshō Kaisha per comprar tots els productes que ja havien estat enviats a Barcelona.

La petició de Vinyals es va concretar el 22 d'octubre de 1887, el mateix dia que se'n va informar el primer ministre japonès. Entraven en joc totes les caixes custodiades a la duana excepte aquelles que contenien el material per construir la casa japonesa del Parc de la Ciutadella, és a dir, un total de 164 caixes amb ceràmiques, porcellanes, paravents,

mobles, pintures, sedes o bé, entre d'altres, objectes de bambú i de laca. Eren els tipus de productes que més èxit tenien a la ciutat, aquells amb els quals es podia comerciar amb més facilitat. Vinyals sabia que aquests objectes podien esdevenir una exclusiua de gran èxit per a la seva botiga.

Matsuo Giuske, que era a Tòquio i que tenia el cònsol de Lió, Ōkoshi Narinori (1854-1923), com a mitjancer i interlocutor, havia de respondre fent una oferta amb el preu a què estava disposat a vendre. La resposta, però, va tardar vora un mes a arribar. Finalment, al mes de novembre, Ōkoshi va presentar a Vinyals l'oferta de venda de les 164 caixes al preu de 43.000 francs, sense comptar els drets de duana, que haurien d'anar a càrrec del comprador. Les condicions del contracte que Ōkoshi i Matsuo proposaven eren clares:

- 1° Vous supportez les frais de magasinage jusqu'au moment de livraison des caisses et les droits de douane.
- 2° La livraison ne sera effectuée qu'après que j'aurai reçu l'avis d'une Banque dont j'indiquerai le nom d'avance, que vous aurez versé la somme totale du prix dans sa caisse pour mon compte, comme je représente les propriétaires Kiriū Koshu Kwaisha de Tokyo.
- 3° Le vendeur ne sera responsable ni pour les dégâts causés à un objet ou aux objets contenus dans les caisses ni pour des objets manquants. Si toutefois vous êtes prêt d'accepter ces conditions, veuillez me faire savoir votre réponse décisive, car on ne fera aucune concession sur les points indiqués plus haut¹¹.

La resposta, que era urgent, no es va fer esperar: el 26 de novembre, Vinyals va enviar a Ōkoshi un breu telegrama: «Business impossible»¹². El mateix dia, va escriure una carta justificant-ne el perquè. Havia estat negociant intensament, infructuosament, amb els agents de duanes espanyoles a fi de poder pagar els impostos d'una de les columnes de la tarifa que es requeria per a la compra dels productes, i hi afegia «as the Director found some default in the said document and in accordance with the ordinance he refused to accept it as good»¹³. Vinyals va consultar el problema amb el director general de duanes de Madrid, però el llarg temps esmerçat en aquesta empresa va fer perdre l'oportunitat de comprar en unes condicions favorables; «favorable conditions is past and gone», deia. No especificava res més.

Malgrat el desencís per aquest desenllaç, finalitzava la carta amb l'esperança que, en un futur proper, hi hauria l'oportunitat d'engegar negocis nous amb més fortuna, tal com era desig de totes dues parts. La resposta final va arribar a mans del ministre Itō Hirobumi el dia 30 de novembre d'aquell 1887: «Barcelone goods could not be

sold as the price is too high»¹⁴. La llavor havia estat plantada i només era qüestió de temps perquè germinés. No va passar ni mig any que Vinyals, coincidint amb l'obertura de l'Exposició Universal, va embarcar cap al Japó, a fi de tancar aquells esperançadors negocis que havien quedat oberts i sense resoldre.

Odón Viñals i la Kiriū Kôshô Kaisha (1888)

Hi ha una dada que ens pot ajudar a acabar d'entendre l'interès pels productes de la Kiriū Kôshô Kaisha: quan, l'any 1888, Ot Vinyals va establir el seu negoci a l'Orient, els dos únics agents que hi va tenir com a representants van ser Matsuo Gisuke, al Japó, i Gil y Remedios, a la Xina. Matsuo va ser nomenat màxim responsable de la participació japonesa a l'Exposició de Barcelona i va enviar a la ciutat un dels treballadors de la Kiriū Kôshô Kaisha, mentre que la raó social Gil y Remedios també va quedar representada a l'Exposició Universal a través d'un dels socis fundadors de l'empresa, Guillermo Maria dos Remedios, enviat també a la ciutat com a membre de la delegació japonesa. Creiem que no ens equivoquem, doncs, si entenem que l'origen de l'autèntica expansió d'El Mikado i, consegüentment, l'inici del comerç d'importació directa d'art i artesanies del Japó a Espanya es deu en gran part als contactes que es van establir gràcies a l'Exposició Universal de l'any 1888.

Tan bon punt la delegació japonesa de l'Exposició Universal va arribar a Barcelona, Vinyals i el seu soci, Joan Maria Casas, van partir cap a Yokohama, on van arribar l'última setmana del mes de març d'aquell mateix 1888. Vinyals duia una carta de recomanació del ministre de Governació, Segismundo Moret (1833-1913), per tal de ser rebut i escoltat per Pedro Carrere, aleshores al capdavant de la legació espanyola a Yokohama com a encarregat de negocis d'Espanya al Japó. Un cop presentat el projecte als representants espanyols, el primer objectiu de Vinyals va ser tenir una entrevista, tan aviat com fos possible, amb Matsuo Gisuke, company d'alguns membres de la delegació nipona a Barcelona, «con el fin de establecer en grande escala una corriente de importación y exportación con la Península»¹⁵. Ot Vinyals tenia en ment un projecte encara molt més ambiciós que la compra dels productes enviats a Barcelona l'any anterior, i totes dues parts mantenien vigent l'interès inicial per arribar a acords comercials. Vinyals semblava que tenia les idees clares i uns objectius fixats que es basaven en un important capital econòmic. Per tant, res no l'hauria d'aturar.

Vinyals volia potenciar el seu reeixit negoci sent pioner a Espanya i seguint el camí emprès per tants comerciants europeus instal·lats al Japó.

Matsuo, per la seva banda, si havia decidit tirar endavant l'organització de la secció japonesa a Barcelona era amb el clar objectiu de trobar emprenedors com Vinyals, comerciants disposats a signar acords i a obrir noves vies comercials per al Japó, com també per la Kiriū Kôshô Kaisha, que aleshores ja es trobava críticament endeutada i amb la necessitat de millorar les quotes de vendes i ingressos. Els informes oficials del govern anaven en la mateixa direcció: mostraven el clar interès en Espanya com a mercat encara per explotar, encara sense exportacions significatives. Ara, per fi, semblava que es podrien obrir a gran escala les portes de l'exportació espanyola i japonesa¹⁶. La predisposició de totes dues parts va facilitar una ràpida entesa que es va fer pública tan sols dues setmanes després d'obrir-se l'Exposició Universal de Barcelona: l'acord comercial entre Odón Viñals, la raó social d'Ot Vinyals, i Matsuo Gisuke es va signar a Tòquio el mateix mes d'abril de 1888.

Des d'Espanya, analistes diversos havien anat fent èmfasi en unes possibilitats comercials encara completament descuidades. Espanya era aleshores un país ric en productes, però força pobre en iniciatives. Feia temps que havia perdut l'empremta de les grans potències. França exportava el safrà espanyol i Anglaterra exportava vi de Jerez. L'exportació espanyola de vi l'any 1889 estava en setè lloc, molt per darrere de França, els Estats Units, Alemanya, el Regne Unit, Itàlia o Portugal; en aquest sector, les exportacions d'Espanya no assolien ni l'1 per cent del total. El mateix passava amb el ferro, els teixits, el paper, el suro, el mercuri i tants altres productes i matèries primeres desitjades a l'estranger dels quals Espanya tenia quantitats suficients com per ser-ne l'exportadora principal¹⁷. Vinyals va veure aquest buit, que, d'altra banda, feia temps que es denunciava, i, alhora, va adonar-se que a Barcelona, i a la resta d'Espanya, hi havia un públic interessat a comprar productes de l'Orient, especialment artesanies. L'anàlisi del panorama comercial indicava quines havien de ser les direccions en què es plantejaria l'acord. Sense més dilacions, el dia 20 d'abril de 1888 el ministre d'Estat va rebre la confirmació del contracte signat entre Ot Vinyals i Matsuo Gisuke. Tres dies més tard, Pedro Carrere escrivia personalment al ministre Segismundo Moret:

El señor Don Odón Viñals me entregó el 1º del corriente la carta con que V. se sirvió favorecerme y el mismo señor lleva la respuesta pues conociendo lo que en la posición de V. vale el tiempo no he querido escribirle hasta haber cumplido lo que con la suya me ordenaba. El señor Viñals mas entendido y práctico dará a V. cuenta de estos mercados del Extremo Oriente y de las necesidades que rige nuestro comercio.

14. DRO, *Supeinkoku...*, s/n, 29 de novembre de 1887.

15. *The Japan Weekly Mail*, vol. ix, núm. 13, 31 de març de 1888, Yokohama, p. 306. AGMAEC, H-1633, Correspondència (1881-1892), núm. 16, 12 d'abril de 1888. AGMAEC, Japó – Tractats XIX, núm. 506, 17 de juliol de 1888.

16. Aquesta mateixa sensació la va poder tenir el cap de la legació espanyola José Delavat amb les converses mantingudes amb el viceministre Aoki Shūzō i amb el Ministre Ōkuma. En qüestió de pocs mesos, la legació espanyola al Japó informava de l'arribada de «numerosas cartas de comerciantes e industriales españoles, solicitando datos sobre estos mercados e indicando alguno, por cierto de los mas respetables la idea de reunir a establecerse aquí y entrar en concurrencia con el comercio extranjero». Gràcies a una carta del 3 de desembre de 1887, coneixem l'existència del registre al Consolat General de Tòquio, aquell 1887, de la primera carta de l'empresa Gil y Remedios, constituïda pel gironí Francesc Gil i el portuguès Guillermo Maria dos Remedios. AGMAEC, H-1633, correspondència (1881-1892), núm. 16, 12 d'abril de 1888; núm. 93, 3 de desembre de 1887; núm. 16, 12 d'abril de 1888, i núm. 40, 3 de setembre de 1888. «Respecte Matsuo Gisuke i la Kiriū Kôshô Kaisha, vegeu: Toyojiro Hida, Meiji no Yushutsu Kōgei Zuan: Kiriū Kôshô Kaisha no Rekishī, Kyoto, Kyōto Shoin, 1998 i Eikichi Tagawa, Seishō Matsuo Gisuke Den – Umi wo watatta Bakumatsu. Meiji no otokotachi, Tòquio, Bungeisha, 2009.»

17. Destaquem especialment dos articles publicats a *La Vanguardia* el mes de febrer de 1889: «Comercio entre España y Japón», *La Vanguardia*, núm. 710, 15 de febrer de 1889, p. 1, i «Comercio entre España y Japón», *La Vanguardia*, núm. 712, 16 de febrer de 1889, p. 1.

18. AGMAEC, Japó – Tractats XIX, núm. 506, 17 de juliol de 1888.

19. AGMAEC, H-1633, Correspondència (1881-1892), núm. 16, 12 d'abril de 1888.

20. AHCOCIN (Arxiu Històric de la Cambra Oficial de Comerç, Indústria i Navegació), 5-expansió comercial, caixa 48, exp. 1. *Inauguració casa comercial al port de Yokohama*, 25 d'abril de 1888. AGMAEC, H-1633, Correspondència (1881-1892), núm. 19, 20 d'abril de 1888.

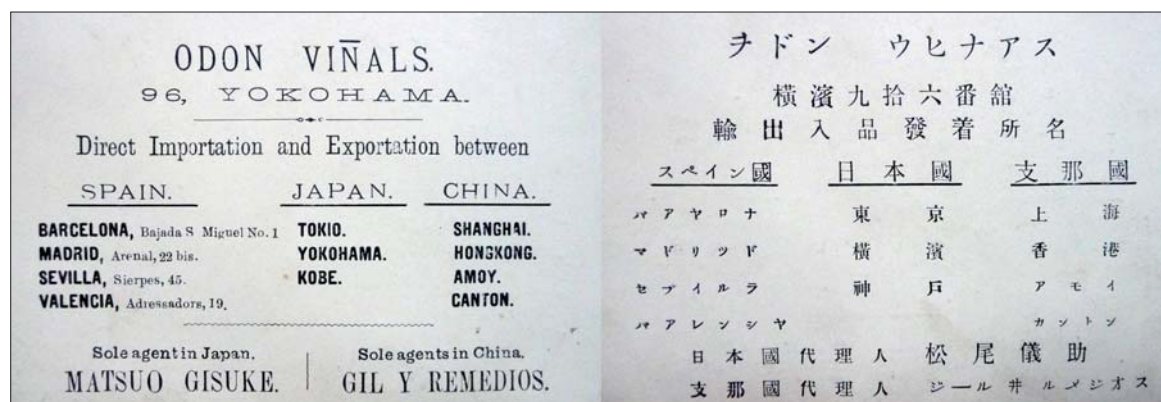

Figura 3.
Targeta comercial de la raó social Odón Viñals a Yokohama (1888). AGMAEC.

Por este como escribo oficialmente sobre el establecimiento de la nueva casa que aquí deja fundada y que tengo confianza resolverá el problema de relaciones directas con la Península. Ahora lo que falta es que la Compañía Transatlántica se decida a extender sus servicios hasta estos puertos y si tanto insisto sobre el particular es porque lo considero base indispensable para el desarrollo de los intereses. Si la Legación, siguiendo la línea de conducta trazada por su inmediato Jefe ha dado al señor Viñals consejos y noticias, el ha demostrado ser tan capaz y activo que ha hecho honor a la recomendación de V¹⁸.

L'acord especificava que Matsuo, com a expert coneixedor del mercat japonès, s'encarregaria de rebre les consignacions sol·licitades per Vinyals per enviar, de manera directa i sense intermediaris, seda, cera vegetal, càmfora i productes artístics, principalment porcellanes, bronzes i *urushi*. Alhora, Matsuo remetria les consignacions per fer l'exportació directa de productes espanyols al Japó, principalment vins, suro, licors, ferro, plom, bugies, ciment, mercuri i teixits de punt. Així mateix, Odón Viñals va acordar formalment amb la legació espanyola que, a fi de no rivalitzar amb la Compañía General de Tabacos de Filipinas, aquesta última es dedicaria exclusivament al comerç amb la colònia espanyola al Pacífic, mentre que l'empresa de Vinyals s'ocuparia del comerç a gran escala entre el Japó i Espanya¹⁹.

El projecte era prou ambiciós perquè, de manera immediata, s'obrí una oficina permanent a Yokohama, al número 96 del barri per a occidentals i ambaixades conegut popularment com a Bluff, al turó de Yamate. Allà s'hi va establir Joan Maria Casas, jove membre de la Cambra de Comerç de Barcelona, com a representant de la firma Odón Viñals (figura 3).

A mitjan abril, Vinyals va tornar cap a Barcelona amb l'objectiu de començar a preparar les

primeres remeses de productes²⁰. Hi va arribar poques setmanes després de la inauguració oficial de l'Exposició i, a la meitat del mes següent, va escriure a Segismundo Moret per agrair la seva carta de recomanació i per recordar-li, com també va fer Carrere, la necessitat de treballar des del govern a favor del comerç amb l'Orient mitjançant l'establiment d'una ruta naval de comunicació directa entre els dos països.

A Barcelona, els fruits de les gestions fetes al Japó van ser visibles ben aviat: enllestit el trasllat de l'antiga botiga de la baixada de Sant Miquel, el dia 19 de setembre d'aquell mateix 1888, Ot Vinyals va inaugurar, a la plaça de santa Anna, un nou establiment d'El Mikado.

En aquelles dates, el passeig del portal de l'Àngel, juntament amb la plaça de santa Anna, s'estava convertint en una de les vies més espaioses de la ciutat i quasi tan desitjada com el carrer de Ferran. Fins feia poc temps, havia estat una modesta i irregular plaça de la qual sortia un carrer estret que connectava amb la muralla. Pocs anys abans, però, amb l'enderrocament de les muralles, s'havia iniciat la reurbanització de tot aquest sector, amb la qual cosa se li va donar el protagonisme que es mereixia com a punt d'unió entre el casc antic, el passeig de Gràcia i el nou Eixample. El canvi va ser tan gran que, en pocs anys, van obrir-s'hi alguns dels establiments més luxosos de la ciutat, botigues de primera categoria, com ara la de Lluís Folch, dedicada a la venda d'objectes d'art i mobiliari, decorada per Soler i Rovirosa; l'establiment de l'industrial Pere Màrtir Santcristòfol; la prestigiosa sastreria Ciudad de New York; la sala d'exposicions de Belles Arts i la botiga d'escultures i relleus decoratius de l'escultor Segundo Vaucells; la casa de papers pintats de Salvador Salvia, decorada per Maurici Augé i Saumell i Vilaró, o bé la confiteria d'Esteve Fradera i la botiga de brodats i cortinatges de Carnicer i Amat, totes dues decorades per Joan Parera. Tots aquests establiments van ser oberts entre 1883 i 1887. També s'hi van sumar

locals populars, com ara la Bodega Barcelonesa, i, a partir de 1888, El Mikado, al número 8 de la plaça de santa Anna.

La inauguració es va celebrar el dimecres 19 de setembre de 1888, en plena Exposició Universal, a dos quarts de deu del vespre, i a l'acte hi van assistir com a invitats tant Ôtsuka Takuzô, delegat del govern japonès, representant de la Kiriû Kôshô Kaisha i antic company de Hayashi Tadamas a París, com Ushikubo Daijirô, de la mateixa delegació nipona del certamen²¹. Era la segona botiga oberta per Vinyals i, com en la primera, aquesta també va ser curosament decorada. Al seu interior, s'hi venien productes del Japó, així com també de la Xina i de l'Índia. Als estands, tots fets amb estructures de canyes de bambú, s'hi podien trobar esmalts, bronzes, porcellanes, paravents, vestits, així com tapissos de colors vius o bé safates ricament decorades amb tota mena de policromies. Com ja havia succeït en obrir-se el primer local de la baixada de sant Miquel, tothom destacava els preus tan econòmics i la diversitat de productes artístics; unes peces que, en certa manera, degueren ser força semblants a les que s'exposaven d'una manera més selecta al pavelló japonès aixecat al parc de la Ciutadella²².

La vinculació entre els membres de la delegació japonesa, Matsuo, la Kiriû Kôshô Kaisha, i Vinyals es va fer encara més palesa a partir del dia 19 de desembre, quan Ôtsuka va fer la liquidació al local d'El Mikado de tots els productes que no s'havien arribat a vendre al recinte de l'Exposició²³. A més, com a fet excepcional, el mateix local va exposar, pocs dies després i de manera temporal, diverses armes d'estil japonès construïdes a la reial fàbrica de Toledo per encàrrec de la Casa Imperial, que van ser enviades al Japó a finals d'any²⁴. És comprèn perfectament que, juntament amb el periodista Antonio García Llansó i el comerciant Fulcrand Arnoux, Ot Vinyals també fos escollit com a membre del jurat per la delegació japonesa a l'Exposició Universal de Barcelona.

Intents per a una expansió comercial més gran: Viñals y Compañía (1889)

Després de la seva primera estada al Japó l'estiu de 1888, a la fi de l'Exposició, Ot Vinyals va veure clarament les moltes possibilitats que ofería el mercat oriental. Mantingudes noves converses amb el ministre de Governació i vist l'èxit obtingut, tant per la presència del pavelló japonès com per les vendes dels primers negocis d'El Mikado, Vinyals va decidir emprendre un nou projecte a fi i a efecte de fomentar el comerç amb Orient: una empresa dedicada a la importació i exporta-

ció a gran escala entre Espanya i l'Àsia Oriental. Vinyals tenia la intenció de deixar en segon terme la venda al detall practicada fins aleshores per centrar-se, de debò, en l'explotació del negoci potencial que ofería el comerç d'importació d'art i d'artesania japoneses a l'engròs i l'exportació de primeres matèries espanyoles. El primer pas va ser tancar El Mikado i liquidar-ne tots els productes per ampliar capital.

Per accelerar tot el procés, es va arribar a un acord amb el comerciant Francesc Segur i Herp, a fi d'utilitzar el seu conegut establiment de ventalls, ombrel·les i paraigües del carrer de Ferran²⁵. El conveni, signat entre Francesc Segur i Joan Maria Casas, aquest últim com a apoderat de Vinyals, es va signar el 13 de febrer de 1889 i establia que, des del mateix dia 13 i fins al 20 d'abril següent, Segur realitzés al seu establiment del carrer de Ferran la liquidació dels productes existents a El Mikado en remeses d'entre 10.000 i 15.000 pessetes, de les quals rebria un 10% del producte de les vendes. Amb aquest acord, Segur es comprometia a no vendre altres gèneres del Japó i de la Xina que no fossin els cedit per Vinyals fins al moment de finalitzar la liquidació. En el moment en què les vendes haguessin arribat a la xifra de 55.000 pessetes, Vinyals es comprometia a tancar l'establiment de la plaça de santa Anna, mentre que, si la suma no arribava a aquesta quantitat, mantindria la llibertat de seguir venent productes també des d'El Mikado, deixant de banda el dret que l'un i l'altre tenien per seguir comerciant els seus propis gèneres a l'engròs.

Tal com havia quedat escrit també davant de notari, per agilitzar la liquidació, Segur va anunciar als diaris els descomptes del seu establiment²⁶. I, passat el termini establert, Vinyals va fer el mateix. Un dia després d'haver finalitzat la liquidació a la Casa Segur, el 21 d'abril de 1889, va aparèixer públicament per primera vegada la notícia del tancament d'El Mikado:

El Mikado, plaza de santa Ana, 8.

Proponiéndose esta casa dedicarse exclusivamente a la venta al por mayor de los géneros procedentes del Japón y de la China, y deseando corresponder a la numerosa clientela que la ha favorecido durante la época en que ha venido dedicándose a la venta al detalle de dichos géneros, tiene la satisfacción de participar al público que hasta el 30 del actual detallará sus existencias con un 20 por 100 de descuento sobre los precios marcados²⁷.

L'objectiu de Vinyals ja s'havia fet públic: dedicar-se al comerç a l'engròs de productes del Japó i de la Xina. En recompensa pels esforços per establir llaços comercials entre la Península i l'arxipèlag, al mes de març de 1889 Vinyals va rebre, juntament amb Matsuo Gisuke i Ôtsuka Takuzô,

21. *El Barcelonés*, núm. 2620, 20 de setembre de 1888, p. 2. Ôtsuka, que havia estat delegat de la Kiriû Koshô Kaisha mentre va estar oberta l'oficina de París, un cop es va instal·lar a Barcelona en diverses ocasions va seguir signant amb el segell de la Kiriû Kôshô Kaisha. Kume Keiichirô, un dels altres membres de la delegació japonesa a Barcelona, tenia també relació directa amb el comerciant Hayashi Tadamas i amb Matsuo Gisuke.

22. S'hi venien esmalts *cloisonné*, sedes, paravents, bronzes, porcellanes, ceràmiques, peces de bambú, caixes *urusbi*, tapissos, peces de vestuari, brodats, etcètera. Vegeu-ne algunes descripcions a: *El Noticiero Universal*, núm. 157, 18 de setembre de 1888, p. 3; *Diario de Barcelona*, núm. 264, 20 de setembre de 1888, p. 11634; *El Barcelonés*, núm. 2620, 20 de setembre de 1888, p. 2; *La Vanguardia*, núm. 445, 20 de setembre de 1888, p. 2, i *La Publicidad*, núm. 382, 21 de setembre de 1888, p. 2.

23. *La Vanguardia*, núm. 610, 20 de desembre de 1888, p. 2.

24. *El Noticiero Universal*, núm. 179, 11 d'octubre de 1888, p. 3, i *Diario de Barcelona*, núm. 202, 18 d'octubre de 1888, p. 12868.

25. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8.374, 13 de febrer de 1889, f. 209-216, i *El Noticiero Universal*, núm. 318, 23 de febrer de 1889, p. 1.

26. *El Noticiero Universal*, núm. 318, 23 de febrer de 1889, p. 1.

27. *Diario de Barcelona*, núm. 111, 21 d'abril de 1889, p. 4983 i 5031.

28. AGMAEC, Cancelleria, Orde d'Isabel la Catòlica, C-289, exp. 004 (1889). El mes següent va arribar a Madrid, procedent de l'Exposició Universal de París, una comitiva imperial encapçalada pel príncep Takehito, cosí de l'emperador Meiji, per entregar a la Reina Regent les insígnies de la Gran Orde Japonesa de la Corona. Les descripcions detallades d'aquesta visita règia es poden consultar als diaris de Madrid de l'última setmana del mes de juny de 1889. El mateix príncep va visitar Sant Sebastià l'estiu de 1897.

29. *Diario de Barcelona*, núm. 122, 2 de maig de 1889, p. 5472.

30. Joan Maria Casas, fill de Josep Casas Sagristà i Constança Chocomeli García nascut a Xàtiva, mantenia amb el seu oncle una relació familiar i d'afecte molt més estreta que no pas amb la resta de la família; tant va ser així que al seu testament com a solter, quan encara eren vius pare i germà, el va instituir com a hereu universal. El germà de Joan Maria, Josep Casas Chocomeli, enginyer format a Barcelona, va ser alcalde del Bruc i va encarregar a l'arquitecte Cristòfor Cascante la construcció de la casa modernista coneguda com Can Casas. Els registres del notari Vilaclara (AHPB, núm. 1355) conserven bona part de la història de la família Casas.

31. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8375, juliol de 1889, f. 1112-1125.

32. Registre Mercantil (RM), núm. 1255, llibre 19, f. 8 (27/07/1889).

33. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8375, 14 de juliol de 1889, f. 1132.

34. *The Japan Weekly Mail*, vol. XII, núm. 13, Yokohama, 28 de setembre de 1889, p. 298.

35. *The Japan Weekly Mail*, vol. XII, núm. 9, Yokohama, 1 de març de 1890, p. 230, i *El Noticiero Universal*, núm. 727, 11 d'abril de 1890, p. 2.

36. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8377, 25 d'abril de 1890, f. 1139.

37. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8377, 25 d'abril de 1890, f. 1173.

la condecoració de l'Orde d'Isabel la Catòlica²⁸, i dos mesos més tard, Vinyals va anunciar als diaris: «accediendo al ruego de varios de nuestros favorecedores, continuaremos durante algunos dias detallando las existencias de objetos del Japón y de la China»²⁹. L'establiment d'El Mikado de la plaça de Santa Anna no va acabar tancant fins l'any següent.

Els ingressos aconseguits amb la venda de productes entre els mesos de febrer i juny van ser importants, però no pas suficients. Per tirar endavant una empresa capaç d'iniciar un nou corrent comercial a gran escala entre l'Orient i Espanya, era indispensable, a més d'il·lusió, un capital important. Per tant, els primers passos es van dirigir a trobar socis capaços d'aportar el fons econòmic necessari per al projecte: Agustí Casas Sagristà, Enrique Lossantos Carbonell i el mateix Ot Vinyals.

Al primer dels tres socis, Agustí Casas Sagristà, de quaranta-set anys, sembla que no li hauria costat gaire de comprometre-s'hi, ja que era l'oncle de l'íntim col·laborador de Vinyals, Joan Maria Casas, el primer representant que va tenir a Yokohama³⁰. El segon soci, Enrique Lossantos Carbonell, de trenta-dos anys, era un advocat del Col·legi de Notaris de Barcelona, per bé que desconeixem la relació que podia haver mantingut amb Vinyals. Tots tres, Vinyals inclòs, van formalitzar l'acta de constitució de la nova empresa el dia 5 de juliol de 1889.

Vinyals y Compañía Sociedad en Comandita, aquesta va ser la raó social d'una societat formada per a l'explotació, a títol propi o amb la participació de tercers, de mercaderies de tota mena cap a l'Orient, principalment vins catalans cap a la Xina i al Japó, així com per a la importació de tota classe de productes procedents d'aquests països. L'acta fundacional, tanmateix, deixava la porta oberta a establir i explotar també, en un futur, un servei de vapors entre l'Orient i Espanya³¹. Ot Vinyals, com a soci col·lectiu, es va constituir com a gerent, i Casas i Lossantos com a socis comanditaris. El capital es va fixar en 100.000 pessetes, de les quals 10.000 corresponien a Ot Vinyals i 35.000 a Agustí Casas, en concepte de gènere i mobiliari d'El Mikado, i les 55.000 pessetes restants, a Enrique Lossantos³².

Dues setmanes després de la constitució de l'empresa, Vinyals va atorgar un altre document notarial conferint a Joan Maria Casas, que, com ja hem apuntat, era nebot d'un dels socis, tants poders com fossin necessaris perquè des d'aleshores pogués actuar com a representant i agent de la companyia i com a responsable d'El Mikado³³. Però ja aleshores es començaven a intuir certs problemes: a finals de mes, Lossantos encara no havia ingressat les 55.000 pessetes acordades. Atesa la seva pròxima marxa cap a l'Orient el 29 de juliol, Vinyals, preocupat, va enviar una carta de reclamació instant que dipositéss els diners a la caixa social abans no marxés, ja que, sense la seva aportació, la companyia es quedava amb menys de la meitat del capital previst

inicialment, la qual cosa produïa greus perjudicis a l'empresa. Com a resultat d'aquella carta, Lossantos va ingressar una suma insignificant amb la promesa que ben aviat dipositaria la resta de diners. Vinyals no va poder esperar més i va partir cap al Japó poques setmanes després; dipositava l'afer en mans de Joan Maria Casas³⁴.

Ot Vinyals va ser al Japó durant més de cinc mesos, des del setembre de 1889 fins al març de 1890. Durant aquell temps, suposem que va viatjar i va fer tota mena de gestions en busca de nous clients i contactes per al bon funcionament de Vinyals y Compañía³⁵. Però quan va arribar a Barcelona, la segona setmana del mes d'abril de 1890, va veure acomplerts els mals presagis. Vinyals es va trobar amb un panorama ben diferent del que hauria desitjat: passat prop d'un any de la constitució de l'empresa, Enrique Lossantos encara havia d'ingressar 41.664 de les 55.000 pessetes compromeses. Tan gran va ser el despropòsit, que Joan Maria Casas, cansat de reclamar de paraula, va enviar un requeriment notarial a Lossantos per tal que dipositéss els diners que mancaven:

Requiero a V. señor Don Enrique Lossantos y Carbonell por una, dos, tres veces y cuantas en Derecho sean menester para que dentro de las veinte y cuatro horas siguientes a la notificación del presente requerimiento ingrese V. en la Caja social la cantidad de cuarenta y un mil seiscientos sesenta y cuatro pesetas veinte y nueve céntimos que la falta para completar su parte de capital social por el que se obligó en la escritura de sociedad debiendo al propio tiempo manifestarle que le cargo en cuenta con abono a la masa común del rédito legal de las cantidades que dejó de entregar a su debido tiempo en la conformidad que dispone el artículo ciento setenta y uno del Código de Comercio, sin perjuicio de los demás derechos que este me otorga en representación de la compañía y que me reservo utilizar oportunamente declinando en V. los perjuicios ocasionados y que se ocasionen a esta por consecuencia del incumplimiento por parte de V. de las obligaciones contraídas al constituir la Sociedad³⁶.

La resposta de Lossantos no es va fer esperar. Com a advocat del Col·legi de Notaris, va respondre sense escrúpols³⁷. Tanmateix, Vinyals tenia intenció de tirar endavant la companyia; prova d'aquesta voluntat és una nova cessió de poders el 8 de maig a Ricard Agulló, Josep Maria Martí Coll i Miquel Casimir, procuradors de l'Audiència Territorial de Barcelona, i a Luis de Figuerola i Pedro Alises de Alcañiz, de Madrid, perquè poguessin representar l'empresa davant de tota mena de situacions administratives, legals i judicials³⁸.

Abans que el negoci acabés tancant, El Mikado va anunciar, al mes de juny de 1890, el trasllat de

l'establiment de la plaça de santa Anna a un nou local a la Gran Via número 370, el qual es dedicaria únicament a la venda a l'engròs d'objectes artístics, mentre que la botiga de ventalls i paraigües de Francesc Segur, al carrer de Ferran, seguiria oferint productes orientals al detall³⁹. Aquests van ser els últims passos abans que Viñals y Compañía no s'acabés dissolent i abans que la Casa Segur acabés transformant-se en un nou establiment d'art i artesanies del Japó.

Finalment, el 9 d'octubre de 1890, es va signar la liquidació de l'empresa a mans de Joan Maria Casas Chocomeli i Higinio Ferrer Alabau. Lossantos no havia estat capaç de complir amb el compromís de l'any anterior i s'excusava tan sols dient que «jamás estuvo en su ánimo causar perjuicios a la sociedad de la que formaba parte habiéndole obligado a demorar la aportación de su capital a la compañía varias causas enteramente independientes de su voluntad, que no son del caso»⁴⁰. Vinyals, a fi de salvar la seva responsabilitat, i fruit també de la falta de cordialitat amb què havia actuat Lossantos, va emprendre un judici executiu contra Lossantos davant el jutjat de primera instància del Districte de l'Hospital. Per la seva banda, Casas i Ferrer van ser nomenats per emprendre les operacions de liquidació; accions que van arribar a la seva fi en el moment en què Joan Maria Casas, encarregat de vendre a l'engròs i al detall tots els gèneres existents als magatzems de la Gran Via, va signar, el 30 d'abril de 1891, l'acord de venda perpètua de totes les existències que encara eren propietat de Viñals y Compañía a Santiago Gisbert, comerciant que poc després va agafar el relleu d'Ot Vinyals⁴¹.

Tot i la decepció inicial, el document pel qual l'empresa quedava dissolta deixava oberta una porta al futur i deixava entreveure també les intencions que tenia Vinyals: «por consecuencia de la presente disolución de sociedad Don Odón Viñals podrá desde luego dedicarse libremente a realizar negocios de la misma índole que los que constituyeron objeto de la compañía»⁴². Des d'aquell moment, Agustí Casas i Enrique Lossantos van seguir camins diversos amb negocis independents, mentre que Ot Vinyals, sense perdre l'esperança ni la iniciativa del primer intent, es va embarcar de nou cap al Japó decidit a organitzar un nou projecte⁴³.

Que Viñals y Compañía hagués fracassat no volia pas dir que els negocis amb l'Orient no tingués-

sin futur. Tot el contrari, calia interpretar-ho com els primers passos d'una nova ruta comercial encara quasi verge i per explotar. De fet, la Kiri Kôshô Kaisha també va desaparèixer el 1891. Vinyals tenia davant seu un extens camp per explorar, una gran quantitat d'indústries artístiques i comerciants japonesos interessats a entaular negocis amb exportadors estrangers. A Vinyals, doncs, l'esperava tot un món de possibilitats per començar de nou.

Tan bon punt es va acordar la liquidació de l'empresa, Vinyals va marxar cap al Japó, on es va establir definitivament com a comerciant; això, si més no, és el que es desprèn del Yokohama Directory de 1890, en què apareix registrada la raó social «O. Vinals», que es va convertir, després de Gil & Remedios, en la segona empresa espanyola fundada al Japó⁴⁴. Tanmateix, des que Vinyals va marxar al Japó, perdem la pista dels seus negocis i, atesa la manca de documentació conservada, la seva activitat es fa cada cop més invisible, potser associada amb els comerciants Francesc Segur i Pere Clapés o amb Santiago Gisbert. Sabem, per exemple, que Vinyals va arribar de nou al Japó, potser procedent de la Xina, a mitjan gener de 1891⁴⁵. Al registre d'empreses d'aquell any, hi apareix «O. Vinals & Co», mentre que, dos anys més tard, s'hi precisa «O. Viñals & Co. Spanish and Manila Cigar Merchants», com si, seguint el camí de Francesc Gil i Guillermo Maria dos Remedios, el comerç d'artesanies japoneses ja hagués quedat en segon terme⁴⁶. Amb tot, l'únic que sabem del cert és que Ot Vinyals va optar per establir-se a l'Orient i dirigir, des d'allà, la seva pròpia empresa d'importacions de productes espanyols, principalment vins catalans, i d'exportacions de teixits i d'objectes artístics japonesos.

Vinyals va quedar-se a viure a Yokohama, on va obrir una oficina, inicialment, a la parcel·la número 40 del Bluff i, posteriorment, als números 242 (1891) i 253 (1893-1894), entre la Chinatown, Yamate i el carrer de Motomachi, prop d'altres cases exportadores d'art japonès i importadores de productes europeus, com ara Arthur & Bond's, J. Bieber & Bro. o bé S. Bing & Co. Des de la seva residència i oficina a Yokohama, feia viatges constants de negocis cap a Kobe, l'altre gran port comercial del Japó⁴⁷. A partir de 1894, però, en perdem la pista, ja que, des d'aquell moment, la seva oficina del Bluff va ser traspasada als repre-

problemes financers, com van ser els deutes contrets el 1894 amb la casa belga Edmond Parret. Vegeu a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona els documents existents als lligalls dels notaris Joaquim Serra, Joaquim Dalmau i Josep Fontanals.

44. *The Japan Directory*, Yokohama, 1890, p. 91 i 102.

45. *The Japan Weekly Mail*, vol. xv, núm. 3, 17 de gener de 1891, Yokohama, p. 82.

46. Inicialment, Viñals, en fundar Viñals y Compañía, havia previst crear una línia de vapors entre Espanya i Manila, línia que va acabar connectant-se l'any 1889 amb els ports de Kobe i Yokohama a través de les companyies Nippon Yusen Kaisha i Transatlántica de Barcelona, en la qual participaven la Compañía General de Tabacos de Filipinas, a Manila, i Remedios & Co, a Hong Kong. Gil & Remedios, alhora, s'anunciava també com a importadora de cigars de Manila. *The Japan Directory*, Yokohama, 1891, p. 109.

47. A mitjan gener de 1891, va arribar a Yokohama, en va partir a primers de maig i hi tornà de nou a mitjan juliol. La setmana del 22 d'agost del mateix 1891, va agafar de nou un vaixell, amb què va tornar a Yokohama a primers de novembre. Tal era l'activitat de Vinyals movent-se entre els ports del Japó que, tant a mitjan juny com a primers de juliol de 1892, el tenim documentat arribant a Yokohama dalt dels vapors francesos *Oxus* i *Natal*, respectivament. Semblaria clar que els viatges els estaria fent a Kobe, on paraven tots aquests vaixells. Tant és així que dues setmanes després de fondejar per última vegada el port de Yokohama, Vinyals torna a partir de nou cap a Kobe, juntament amb Guillermo Maria dos Remedios, l'altre comerciant que tenia establerts negocis amb Espanya. Seguint amb aquesta tònica, Vinyals va arribar a Yokohama, amb el vapor *Caledonien*, a mitjan mes d'octubre i aquella mateixa setmana va embarcar de nou dalt del vapor *Saghalien*. A primers de gener de 1893, torna a estar documentat al vaixell *Melbourne* sortint de Yokohama, on va retornar amb el vapor *Oceanien* tan sols una setmana més tard. *The Japan Weekly Mail*, Yokohama, vol. xv, núm. 3, 17 de gener de 1891, p. 82; núm. 18, 2 de maig de 1891, p. 530; vol. xvi, núm. 3, 18 de juliol de 1891, p. 78; núm. 8, 22 d'agost de 1891, p. 234; núm. 19, 7 de novembre de 1891, p. 566; vol. xvii, núm. 26, 25 de juny de 1892, p. 873; vol. xviii, núm. 2, 9 de juliol de 1892, p. 57; núm. 4, 23 de juliol de 1892, p. 117; vol. xix, núm. 1, 7 de gener de 1893, Yokohama, p. 26; núm. 2, 14 de gener de 1893, Yokohama, p. 54.

38. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8378, 9 de juliol de 1890, f. 1197. Luis de Figueroa també va ser escollit pel pare i el germà de Joan Maria Casas, Josep Casas Sagristà i Josep Casas Chocomeli, perquè els representés davant qualsevol conflicte. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8378, 9 de juliol de 1890, f. 1197. AHPB,

Rafael Vilaclara, vol. 8380, 10 de març de 1891, f. 259.

39. *Diario de Barcelona*, núm. 171, 20 de juny de 1890, p. 7534, i *Diario de Barcelona*, núm. 204, 23 de juliol de 1890, p. 8905.

40. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8379, 9 d'octubre de 1890, f. 2256.

41. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8380, 27 d'abril de 1891, f. 591-594. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8380, 30 d'abril de 1891, f. 663-668v.

42. AHPB, Rafael Vilaclara, vol. 8379, 9 d'octubre de 1890, f. 2259.

43. Agustí Casas va continuar

com a soci de la societat tèxtil de Valls anomenada Alberto Dasca y Compañía, hereva de Dasca Martí y Compañía, mentre que Lossantos va mantenir-se com a accionista de J. de Miguel y Compañía, empresa de la qual va ser gerent interí l'any 1892. Cal dir que Lossantos va veure's involucrat en més

48. Juntament amb Ot Vinyals, Rafael Comenge va conèixer el comerciant i soci de Vinyals, Guillermo Maria dos Remedios, membre de la delegació japonesa enviat a l'Exposició Universal de 1888. Malgrat que *Mirador* parla, l'any 1934, de «fa més de quaranta-cinc anys», és a dir, d'entre 1889 i 1890, la mateixa revista indica que el viatge de Comenge es va produir «en cessar en un càrrec de govern a les illes Filipines», és a dir, en una data posterior al febrer de 1892, moment en què va ser enviat a Manila com a fiscal local contencios administratiu de les illes Filipines. Tenint en compte que tenim documentat Vinyals com a resident a Yokohama entre 1891 i 1894, creiem factible que l'encontre del qual parla la revista es produí entre els anys 1892 i 1894. Rafael Comenge, «Recuerdos del Japón», *El Imparcial*, 15 d'agost de 1905, p. 1. L'any 1905 tenim documentat Ot Vinyals a Barcelona; el 8 d'octubre d'aquell any, Vinyals va signar una carta de pagament de Esteban Inclán Serrano a favor de 7.950 pessetes com a hipoteca de dues finques de Barcelona, una de les quals estava situada al barri del Putxet de Sant Gervasi. AHPB, Adelf Folch, vol. 1905, doc. 236, 8 d'agost de 1905, f. 1232 i s.

49. *Mirador*, núm. 267, 15 de març de 1934, p. 1-2.

50. *Diario de Barcelona*, núm. 261, 18 de setembre de 1890, p. 11060.

51. El cap de la botiga Kwong Chong On s'anomenava Lo Tim Mong [sic] i estava acompanyat d'un altre xinès que parlava tant català com castellà, juntament amb altres dependents asiàtics. Tots procedien de la mateixa empresa de Hong Kong, que tenia unes altres sucursals obertes a l'Havana, Manila, Mèxic i Califòrnia. Segons el Brusi, un dels dependents havia estat a Barcelona durant l'Exposició Universal i, per tant, es pot pensar que aquest era un d'aquells tres xinesos de Hong Kong que van arribar a la ciutat el mes de febrer de 1888 per participar en el muntatge de l'expositor de Yong Heng, únic representant xinès al certamen de 1888. A l'interior de la botiga, construïda i decorada amb estil xinès pels mateixos propietaris, i amb mobiliari expressament importat, hi havia una gran diversitat d'objectes, preciosos ivoris, sedes, ventalls, filigranes de fusta, paravents, porcellanes, tes i un llarg etcètera. Ni l'anunci de la façana ni aquells que es van publicar als diaris deixaven cap dubte de la importància de l'establiment: «Kwong Chong On. Único Establecimiento Chino en España». *Diario de Barcelona*, núm. 233, 21 d'agost de 1890, p. 9995. *Diario de Barcelona*, núm. 264, 21 de setembre de 1890, p. 11202. La botiga va existir fins a primers de 1894, quan va ser adquirida pels joiers Macià. La nova joieria va ser decorada per Josep Puig i Cadafalch.

sentants de la Casa Clapés de Barcelona, successora, en part, de la casa de ventalls de Francesc Segur, tots els quals van ser hereus dels projectes inicials d'El Mikado.

De l'entorn d'aquests anys, data una anècdota explicada pel polític i advocat valencià Rafael Comenge i Dalmau (1865-1934), autor de la monografia *Viaje al Japón*. Comenge explicava com havia conegut Ot Vinyals entre els anys 1892 i 1894:

En su tienda de Yokohama [Ot Vinyals] tenía sobre el vidrio del escaparate, esta leyenda de orgullo patrio, en caracteres dorados: «Es parla català», lengua que él sostiene socarronamente, que es el verdadero volapuk, pues se habla en todas las regiones y latitudes.

Quieras que no, en castellano nos entendimos y en idioma de Castilla salieron mis admiraciones por los templos, por los parques y jardines que al trote de los kuramayás, vestidos con unos trajes azules, recorrimos en el breve espacio de cuatro horas⁴⁸.

L'any 1934, la revista *Mirador* en va donar una altra versió:

El senyor Comenge, en cessar en un càrrec de govern a les illes Filipines i abans de tornar a Espanya, va voler conèixer el Japó. Voltant pels carrers de Yokohama es quedà sobtat en passar davant d'una botiga de venda de vins en la qual, entremig de tot de rètols en caràcters nipons, n'hi havia un que deia: «Es parla català».

Entrà tot seguit a la botiga desitjós de parlar una estona, cosa que li era difícil de fer amb ningú en aquella població: en aquella època (fa més de quaranta-cinc anys), en la qual eren escassíssims els europeus i no hi havia, segurament, altres espanyols que el visitant i l'amo de la tenda.

El rebé un xicot del país, i com pogué li féu entendre, assenyalant el rètol, que volia veure el que parlava català. Moments després va sortir aquest, que era un senyor anomenat Ot Vinyals, natural de la Seu d'Urgell, el qual, a la vegada que tenia a Yokohama la botiga de venda de vins de Catalunya, en tenia a Barcelona una altra de vendre robes i objectes del Japó, a la plaça que aleshores se'n deia Reial, prop del passatge de Bacardí.

En veure'l Comenge el saludà amb gran efusió i exclamà:

—Ché! Quina alegría trobar-nos, tan lluny, dos catalans!

Vinyals, fred i mirant-lo amb certa reserva, contestà a l'acte:

—Ep, mestre, que vós només sou valencià.

Comenge es va quedar molt parat i, anys després, contant el fet, precisament en els temps

de la Solidaritat, encara no s'explicava com en ple Yokohama i en les circumstàncies explicades, aquell botiguer li fes el regateig que aquell només significava⁴⁹.

Així va ser com, durant uns quants anys, Vinyals, que inicialment va treballar com a comerciant amb l'ajuda d'un intèrpret, K. Oshima, ràpidament va introduir-se a la cultura japonesa, va aprendre la llengua del país i el va conèixer a fons, de manera que es va convertir ocasionalment no tan sols en comerciant, sinó també en guia i intèrpret.

Nous establiments d'art, artesanies i objectes japonesos de la dècada de 1890

L'èxit de l'Exposició Universal s'ha de valorar no tan sols a partir de la comparació de pressupostos i de despeses, sinó també a través de l'anàlisi dels beneficis a llarg termini, tant en termes empresarials com artístics o culturals. És així com es pot arribar a la conclusió que, sens dubte, la participació japonesa va facilitar el contacte i l'expansió del comerç català al Japó.

El mateix es podria dir del cas xinès, ja que, al mes d'agost de 1890, la casa de Hong Kong anomenada Kwong Chong On [sic], que, segons el *Diario de Barcelona*, «fue expositora en la Exposición Universal de 1888 en esta ciudad»⁵⁰, va adquirir el local de l'antiga sederia Robert del carrer de Ferran número 25, per instal·lar-hi la primera botiga de l'Estat espanyol dedicada exclusivament a la venda de productes de la Xina⁵¹.

En paral·lel, l'establiment xinès Kwong Chong On, l'any 1888, poc després de marxar cap al Japó, les primeres activitats d'Ot Vinyals a Barcelona van començar a donar els seus fruits a l'entorn de l'activitat de dos nous empresaris independents però vinculats a Vinyals, que, vers el 1892, van incorporar-se als afers comercials amb l'Orient: Santiago Gisbert i Prado, qui adquirí els últims productes d'El Mikado, i Pere Clapés i Trabal, fervent admirador d'art japonès d'anys ençà i hereu de l'establiment de Francesc Segur i El Mikado. Tant Gisbert com Clapés van seguir les passes de Vinyals i, poc després d'establir els seus negocis a la Ciutat Comtal, van posar la seva mirada en els grans ports comercials del Japó: Yokohama i Kobe. Així doncs, es pot afirmar que Vinyals va ser qui va donar l'empenta crucial i definitiva per iniciar la nova via comercial, directa i a gran escala, entre el Japó i Espanya. Gràcies a aquestes iniciatives i al manteniment de la línia regular de vapors de la Compañía Trasatlántica que cobrien el trajecte entre Manila i Barcelona, en paraules dels membres de la legació espanyola a Tòquio, Barcelona es

Figura 4.

Anunci dels Grandes Almacenes de Santiago Gisbert, oberts l'any 1894 al carrer de Ferran i al carrer Lleona de Barcelona. *La Vanguardia*.

va convertir en pocs anys en la porta comercial de l'Extrem Orient a la Península⁵².

Santiago Gisbert i els Almacenes del Japón

Santiago Gisbert i Prado, nascut a Alacant l'any 1856 i membre de la junta directiva de la Cambra de Comerç d'Alacant, va ser probablement un dels comerciants d'art japonès d'Espanya que més va prosperar.

Gisbert va iniciar els seus negocis amb l'Orient l'any 1891, quan acabava d'establir-se a Barcelona com a comerciant⁵³ i quan Joan Maria Casas, apoderat d'Ot Vinyals, va acordar vendre-li, al cost de 23.000 pessetes, tot el material, els productes i el mobiliari que fins aleshores havia format part de Viñals y Compañía⁵⁴. Arran d'aquesta primera compra, Gisbert va fer les gestions corresponents per obrir al més aviat possible un establiment d'art i d'artesania del Japó que va aparèixer anunciat a partir de l'any 1893 al carrer de Ferran número 30 i al carrer de la Lleona número 11: Grandes Almacenes de Santiago Gisbert (figura 4), també coneguts com a Grandes Almacenes de Artículos del Japón⁵⁵.

Als grans magatzems de Santiago Gisbert s'hi trobaven tota mena d'objectes artístics japonesos, des de gerros fins a paravents de tot tipus, jocs de te i de cafè, ventalls, *kakejiku*, llibres d'estampes, esmalts, sedes, peces d'indumentària, laques, objectes i mobles de bambú i molts altres productes⁵⁶. Amb la finalitat de rebaixar costos i ampliar encara més l'oferta, l'any 1894, Gisbert va obrir una primera oficina al Japó, a Kobe, i va contractar uns compatriotes alacantins: la família Sellés. Juan Sellés Valero, comerciant d'espècies, s'havia traslladat feia alguns anys a Kobe, on havia conegut una noia japonesa, K. Ogino (Filomena Ogino), amb qui es va casar i amb qui va tenir una filla, Jideko Sellés Ogino (1890-1971). Aprofitant que Juan Sellés i el seu

germà José Sellés es trobaven al Japó, i Elias Sellés a Manila, Gisbert va arribar a un acord amb ells per fer-los representants de la seva casa d'importacions a Barcelona.

L'establiment dels agents Sellés a Kobe, obert al cèntric carrer de Nakayamate, va refermar el negoci i va permetre que, l'octubre de 1895, Gisbert es pogués traslladar dels carrers de Ferran i Lleona a un nou local anomenat Artículos del Japón, situat a la plaça Reial número 15⁵⁷. Alhora, des de Barcelona, Gisbert es va associar amb diversos industrials i artistes locals per explotar les seves relacions comercials amb el Japó, tal com mostren els productes que va fabricar amb la col·laboració dels fotògrafs Napoleon, al local dels quals s'hi venien fotografies japoneses importades per Gisbert⁵⁸.

Els anys següents, superant els inconvenients que van significar per al comerç tant la guerra sinojaponesa (1894-1895), com la pèrdua de la colònia de Filipines (1898), Gisbert va seguir creixent i, l'any 1899, va afegir a l'oficina de Kobe una altra sucursal, situada al número 99 del Bluff de Yokohama. Aquesta segona oficina, regentada per José Sellés i Filomena Ogino, va permetre obrir un nou establiment a Barcelona, al carrer de Zurbano número 15⁵⁹. D'altra banda, cal tenir present que la presència de dues seus al Japó dirigides per Juan Sellés, José Sellés, K. Ogino, els intèrprets S. Sekihara i S. Takata, així com Antonio López Sellés, traslladat a Kyoto l'any 1899, van afavorir no tan sols l'exportació cap a Espanya, sinó també la importació de productes espanyols al Japó, especialment vins⁶⁰.

52. AGMAEC, H-3206, Exposicions i concursos (Barcelona), núm. 15. Tòquio, 18 de febrer de 1887. AHCOCIN, caixa 74, exp. 17, 1887. AHCOCIN, caixa 73, exp. 18, 1892.

53. L'any 1890, va inscriure al Registre Mercantil de Barcelona

la raó social P. Cuadreny, dedicada a la fabricació de cànem, de la qual n'era el soci capitalista principal, juntament amb Josep Casas, Joan Casas, Pau Cuadreny, Trifona Echevarria i Casas y Cia. RM, llibre 21, f. 97, núm. 1573.

54. AHPB, Rafael Vilaclara, vol.

8380, 30 d'abril de 1891, f. 659-663.

55. *Diario de Barcelona*, núm. 327, 23 de novembre de 1893, p. 13638.

56. *Diario de Barcelona*, núm. 341, 7 de desembre de 1893, p. 14264; *Diario de Barcelona*, núm. 277, 4 d'octubre de 1894, p. 11353, i *El Noticiero Universal*, núm. 2409, 11 de novembre de 1894, p. 1.

57. *Diario de Barcelona*, núm. 286, 13 d'octubre de 1895, p. 11706; *El Noticiero Universal*, núm. 2928, 3 de maig de 1896, p. 1; E. RIERA SOLANICH, *Anuario Riera. Guía General de Cataluña*, Barcelona, 1896, p. 93 i 261, i RIERA, *Anuario Riera*, 1899, p. 109 i 261.

58. El cinematògraf dels Napoleons, d'altra banda, va ser dels primers a mostrar fotografies i pel·lícules del Japó l'any 1898. És possible que Ot Vinyals continués treballant com a comerciant des del Japó juntament amb Santiago Gisbert, establert en aquest nou local de la plaça Reial, antiga seu de la Casa de Feliu Mora. Així podríem interpretar-ho de la referència que Mirador feia l'any 1931 respecte a l'activitat de Vinyals com a comerciant d'objectes del Japó a Yokohama i «a la plaça que aleshores se'n deia Reial, prop del passatge de Bacardí». *El Noticiero Universal*, núm. 2760, 17 de novembre de 1895, p. 1; *El Noticiero Universal*, 20 de novembre de 1895, i *El Noticiero Universal*, núm. 3599, 28 de març de 1898, p. 2.

59. *The Japan Directory*, 1900, p. 226. *La Vanguardia*, núm. 5768, 24 de maig de 1899, p. 2.

60. *The Japan Directory*, 1902, p. 232. AGMAEC, H-1634, Japó (Tòquio), Correspondència. Tòquio, 12 d'abril de 1899. Vegeu un dels conflictes que Gisbert tingué l'any 1899 a la duana de Kobe amb la importació de vins d'alta graduació de València a: AGMAEC, H-1634, Japó, Correspondència, núm. 45, 3 de juliol de 1899.

61. *El Noticiero Universal*, núm. 5220, 24 de setembre de 1902, p. 7.

62. *El Imparcial*, núm. 12.469, 24 de desembre de 1901, p. 6; *La Correspondencia de España*, núm. 16.033, 30 de desembre de 1901, p. 4, i E. RIERA SOLANICH, *Anuario del Comercio de la Industria de la magistratura y de la administración*, Madrid, 1904, p. 597, 2145 i 2317.

63. *The Japan Directory*, 1908, p. 386.

64. «Memorias anuales del Fomento del Trabajo Nacional. Memoria correspondiente al ejercicio de 1889», *El Economista Español*, núm. 2, febrer de 1891, p. 195.

65. RM, llibre 34, f. 148, núm. 2740.

66. *El Noticiero Universal*, núm. 2712, 20 de setembre de 1895, p. 2 i s.

67. La casa Segur l'havia fundada Josep Oriol Segur a la dècada de 1850, amb l'objectiu de fabricar i vendre ventalls, ombrel·les, paraigües i bastons. L'any 1871, els fills de Josep Oriol Segur, Juli Cesar, Encarnació i Francesc, van entrar a la societat (J. Oriol Segur e hijos) i, l'any 1876, va passar a mans del fill Francesc Oriol Segur (Hijo de J. Oriol Segur y Cia), el qual va mantenir el negoci fins l'any 1894, quan aquest va ser traspassat a Pere Clapés.

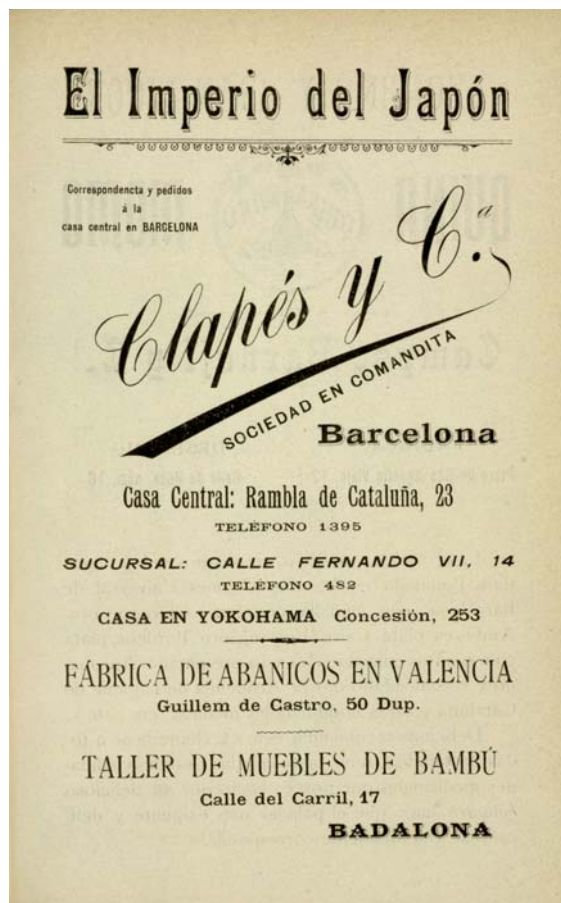

Figura 5.
Anunci de la Casa Clapés, «El Imperio del Japón» (1897). BC.

El 24 de setembre de 1902, *El Noticiero Universal* va anunciar que l'establiment de Santiago Gisbert pròximament es dedicaria únicament a la venda a l'engròs; «cerrará esta casa la venta al detalle», deia⁶¹. No sabem si això va succeir, però, en qualsevol cas, els magatzems de Gisbert van seguir anunciant-se tant a la plaça Reial com al carrer de Zurbano i fins i tot, cap a l'any 1901, es va ampliar amb un nou local a Madrid, al carrer d'Alcalá número 42, dedicat al «comercio de abanicos, paraguas, sombrillas, artículos japoneses y artículos artísticos»⁶². Això no obstant, malgrat aquests signes de prosperitat, el negoci va tancar-se tres anys més tard i el 1908 la família Sellés, que fins aleshores havia treballat per Santiago Gisbert, es va independitzar establint la seva pròpia casa comercial, Sellés Hermanos, dedicada a la importació i a l'exportació⁶³. Sellés Hermanos, registrat a Kobe per Filomena i Juan Sellés i a Tòquio per José Sellés, va mantenir-se fins a l'any 1915. A inicis de la dècada de 1920, Juan Sellés va retornar a la seva ciutat natal, Alacant, mentre José Sellés va decidir quedar-se com a comerciant al Japó (Selles Bros.). L'any 1929, Jideko Sellés Ogino, que s'havia format en el camp de les arts a Kobe i a Osaka, va publicar a Barcelona l'obra *El Japón*, on,

acompanyades de fotografies de l'Arxiu Mas, va presentar el Japó de la seva joventut, el Japó que els barcelonins havien pogut començar a conèixer uns quants anys abans gràcies a les importacions fetes per la seva família.

Pere Clapés: Clapés y Cía i El Imperio del Japón

Mentre que Santiago Gisbert apareix com a comerciant d'art japonès quasi de manera sobtada a la Barcelona de 1890, Pere Clapés i Trabal, en canvi, feia diversos anys que havia mostrat el seu interès per l'art del Japó. Així ho va demostrar, per exemple, en redactar la crònica d'una visita al Museu d'Objectes Japonesos de Richard Lindau del passeig de Gràcia el mes de febrer de 1881. Amb tot, la seva activitat com a venedor i importador d'art i d'artesanies nipones creiem que es va iniciar poc després de l'Exposició Universal, tal com sembla que confirma la memòria anual del Foment del Treball Nacional corresponent a l'any 1889, segons la qual Pere Clapés «se prestó a hacer un ensayo en el Japón», a fi d'augmentar les exportacions, «donde ve una de las causas principales que han de contribuir al desarrollo de nuestra producción»⁶⁴. Conseqüència d'aquests primers assaigs, tres anys més tard, el 29 de novembre de 1892, Clapés es va associar amb Vicent Bosch Grau, Josep Bosch, Lluís Bertran Escriba, Clement Bertran Fabra, Joaquim Escriba Romaní, Pere Güell Campasol i Pilar Sentmenat Patiño i, amb un capital nominal de 265.000 pessetes, va constituir la raó social Clapés y Cía destinada, segons els seus estatuts, a la «importación y exportación de géneros y objetos de la Península y del Japón»⁶⁵. La societat Clapés y Cía es va registrar el 24 d'abril de 1894 i poc després va començar a aparèixer anunciada a la ciutat, inicialment amb el nom comercial El Imperio del Japón (Clapés y Compañía) (figura 5)⁶⁶.

A l'hora de parlar de la casa Clapés, cal que fem referència a dos establiments diferenciats que, a partir de l'any 1904, es van unir en un de sol. Ens referim a Clapés y Cía, Antigua Casa Segur, al carrer de Ferran número 14, i El Imperio del Japón. Clapés y Cía, Sociedad en Comandita, a la Rambla de Catalunya número 23. El negoci de Clapés y Cía va iniciar-se al carrer de Ferran número 14 amb la venda de paraigües, ombrel·les i ventalls, tant de fabricació pròpia com d'importació japonesa, ja que, inicialment, es tractava de la continuació de l'establiment de Francesc Oriol Segur, el qual, com hem destacat abans, ja l'any 1889, havia arribat a acords per vendre art japonès importat per Ot Vinyals i El Mikado⁶⁷.

En paral·lel a l'adquisició de l'establiment Segur, Clapés va obrir un local a la rambla de Cata-

lunya número 23. Si el primer va continuar dedicant-se uns quants anys més al negoci de venda de ventalls, paraigües i ombrel·les, el segon, en canvi, es va especialitzar en la importació d'art i artesanies del Japó i a la fabricació i venda d'articles d'estil japonès. Quan, l'any 1903, aquest segon local va tancar les portes, l'establiment del carrer de Ferran, és a dir, l'antiga Casa Segur, va unir l'oferta de ventalls, paraigües i ombrel·les amb la fabricació de mobiliari i la venda de productes directament importats de l'Orient (figura 6). Fins l'any 1903, per tant, podem dir que l'art i les artesanies del Japó importades per Pere Clapés es van vendre majoritàriament a l'establiment de la rambla de Catalunya, El Imperio del Japón, anunciat en ocasions també com a Almacén de Artículos del Japón⁶⁸.

La venda de productes artístics importats de l'Orient va ser possible perquè Clapés va seguir els mateixos passos de Vinyals i Gisbert: l'any 1894 va establir una oficina a Yokohama. Així consta al *Japan Directory* per a l'any 1895, on apareix registrat Josep Vidal com a agent de Clapés y Cía, juntament amb T. Okamoto, H. Toichi, S. Suzuki i H. Shigeyuki, i, des de 1897, amb representació també al port de Kobe amb Remegio Pérez, representant de l'Agencia Comercial Española a Shanghai⁶⁹.

Les importacions de paravents, laques, pintures, estampes, esmalts *cloisonné*, *okimono*, *net-suke*, bronzes, fanalets, màscares, joguines, porcel·lanes o ceràmiques d'Awata i d'estil Satsuma, que feia Clapés y Cía anaven acompanyades dels mobles de bambú manufacturats als tallers del carrer del Carril número 17 de Badalona i dels ventalls fabricats a València, als tallers de Guillem de Castro número 50⁷⁰. Aquesta dualitat va ser la que va permetre que l'empresa es pogués presentar a les exposicions de la ciutat, com també a la del Foment del Treball Nacional de 1895, a la Tercera Exposició de Belles Arts i Indústries Artístiques de 1896 o a l'Exposició d'Indústries Artístiques de 1897, en totes les quals mostrava mobles de bambú i d'estil japonès⁷¹. Deia *La Dinastía* el novembre de 1895 en ocasió de l'exposició organitzada pel Foment del Treball Nacional:

Los señores Clapés y C^a han formado una preciosa instalación con muebles contruidos de bambú y estilo japonés, así como cortinajes, objetos de laca y porcelana en los que se acusa habilidad, perfección y la inagotable fantasía de los artífices del pueblo más inteligente del extremo Oriente. Las sillas, mesas y aparadores estan llamados a merecer el favor del público, pues no cabe mayor gusto, riqueza y elegancia, ni es posible obtener mayores resultados decorativos que los que con esta clase mobiliario pueden alcanzarse, dadas sus ele-

Figura 6.
Factura d'una ombrel·la japonesa comprada l'any 1904 per Josep Masriera a la casa Clapés y Compañía. Col·lecció particular.

gantísimas líneas y armoniosas tonalidades de los cueros que los embellecen⁷².

L'any 1903, després d'aconseguir una patent per a la introducció durant cinc anys d'un «procedimiento para la fabricación de varillajes de nácar para abanicos»⁷³, Pere Clapés va abandonar l'establiment de la rambla de Catalunya i es va traslladar al carrer de les Heures número 3, molt pròxim, per tant, al local que tenia obert al carrer de Ferran, anunciats des d'aleshores tots dos com a «Almacenes de artículos de la China y del Japón»⁷⁴. L'any 1912, el local del carrer de les Heures va ser substituït per un de nou al carrer de Tamarit número 191. La Casa Clapés va seguir funcionant amb la mateixa oferta ben bé fins a finals de la dècada de 1920 (figura 7)⁷⁵.

Bassal, Gotzens y Compañía i El Celeste Imperio

L'any 1896, finalitzada la guerra sinojaponesa, va publicar-se el primer volum de l'*Anuari Riera*, on apareixen anunciats per primera vegada tots els establiments dedicats al comerç de gèneres de la Xina i del Japó: Pere Clapés, Santiago Gisbert, Wenceslau Gelambí, que comentarem a continuació, i els magatzems Bassals, Gotzens y Compañía. Malgrat que ha estat pràcticament oblidat,

68. RIERA, *Anuario Riera...*, 1896, p. 57 i 261.

69. *The Japan Directory*, Yokohama, 1895, p. 115. *The Japan Directory*, Yokohama, 1897, p. 115.

70. J. SOLER FREIXA, *Exposición de las industrias creadas, introducidas y desarrolladas en España al amparo del arancel de 1891*, Barcelona, 1897, p. 89, i *Guía de Barcelona para el viajero balear*, Barcelona, 1900-1901, p. 123.

71. SOLER, *Exposición de las industrias...*, p. 89; *Catálogo ilustrado de la Tercera Exposición de Bellas Artes e Industrias Artísticas*, Barcelona, 1896, p. 179, i *La Dinastía*, núm. 6275, 20 d'agost de 1897, p. 2.

72. *La Dinastía*, núm. 5640, 17 de novembre de 1895, p. 2.

73. *La Dinastía*, núm. 9116, 9 de desembre de 1903, p. 2.

74. *Anuario del Comercio de la Industria de la magistratura y de la administración*. Madrid, Librería editorial de Bailly-Baillière e hijos, 1904, p. 542.

75. E. RIERA SOLANICH, *Anuario General de España*. Bailly-Baillière-Riera, Barcelona, 1912, p. 1287 i p. 1577; *La Vanguardia*, núm. 18093, 1 de gener de 1922, p. 8, i *La Vanguardia*, 7 de novembre de 1928, p. 10.

76. RIERA, *Anuario Riera...*, 1896, p. 35 i 261.

77. RM, llibre 35, f. 138, núm. 2641.

78. RM, llibre 25, f. 169, núm. 2643. RM, llibre 49, f. 70, núm. 2645. L'any 1903, els socis van passar a ser Josep Bassal i Torres, Elisa Casas i Jover, Carmen Jover i Casas, Josep Jover i Casas, Leandre Jover i Casas, Leandre Jover i Peix, Dolors Mariner i Armengol, Francesc Mascot i Feliu i Josep Roig Totosa.

79. RIERA, *Anuario General de España...*, 1912, p. 1252 i 1577.

80. RM, llibre 38, f. 168, núm. 4014.

Figura 7.
Anunci de Clapés y Compañía (1919). BC.

Figura 8.
Anunci d'El Celeste Imperio (1917). BC.

aquest últim establiment va tenir també una llarga trajectòria.

Anunciat inicialment com a «Almacén de géneros de la China, Japón y Europa de Bassal, Gotzens y Compañía. Sociedad en comandita»⁷⁶, la raó social Bassal, Gotzens y Cía es va constituir a Barcelona el 19 de juny de 1894, amb un capital de 69.000 pessetes aportat pels socis Josep Bassal i Torres, Eugènia Calleja i Pastor, Jaume Gotzens i Romagosa, Leandre Jover i Peix, Dolors Mariner i Armengol i Antonia Peix i Traveria⁷⁷. El negoci, establert al carrer de Boters número 6 de Barcelona, importava majoritàriament teles de Manila, sedes, catifes, teixits i objectes artístics de la Xina i del Japó que venia tant al detall com a l'engròs.

El 3 de novembre de 1897, es va modificar la societat, que es va passar a anomenar «José Bassal y Cía», i, a partir del mes de gener de 1903, «Sucesores de J. Bassal»⁷⁸. Des de 1906, l'establiment es va anunciar especialitzat en «artículos de China y Japón», mentre que, des de 1912, especificaven la seva especialitat en «thés, mantones de Manila, crespones, sedas crudas, pongees lisos y estampados y pañoleria. Papel para copiar, servilletas de papel estampadas y otros artículos»⁷⁹. L'any 1916, la casa va ser traspasada a la raó social Roig y Pascual, la qual va continuar el negoci iniciat per Josep Bassals venent mantons de Manila, teixits de seda, ventalls, així com també porcellanes, *netsuke*, mobles de fusta, laques, etcètera. Des d'aleshores,

el nou establiment va ser anunciat i conegut pels ciutadans com El Celeste Imperio (figura 8). El Celeste Imperio, d'altra banda, va continuar obert al mateix local del carrer de Boters fins que la societat va ser dissolta a començament de l'any 1931. Fins aleshores, a banda de vendre jocs de te i de cafè, porcellanes, peces d'ivori i altres objectes de regal de la Xina i del Japó, l'establiment va tenir un paper actiu destacat en la venda de quimonos, pijames i bates (*yukata*), mantons de Manila i teixits japonesos per confeccionar peces d'indumentària de moda, així com per a disfresses i carnavals.

Wenceslau Gelambí i Miquel Vendrell

El 15 de juny de 1895, Wenceslau Gelambí, Josep Maria Mascias i Antoni Vidal van constituir, amb un capital nominal de 154.000 pessetes, la raó social Mascias y Vidal, empresa que es va establir al carrer de Gravina número 12 i que, des de 1896, va permetre que un dels seus socis, Gelambí, s'anunciés com a representant i importador d'articles del Japó⁸⁰. Wenceslau Gelambí va tenir diversos projectes simultanis, tal com es desprèn de la constitució, tan sols un any més tard, associat amb Marcel·lí Julia i Miquel Julia, de la raó social Julia y Cía dedicada a la fabricació d'articles de pell, així com la constitució, l'any 1900, de Gelambí

y Cía, successora de Mascias y Vidal, juntament amb Josep Maria Mascias, Antoni Vidal i Tomas Sanz⁸¹. Aquesta diversitat de negocis va fer que, si bé l'any 1896 es va anunciar inicialment com a representant i importador d'articles japonesos, des de l'any 1897 ho va fer genèricament com a «comisionista y objetos artísticos»⁸².

La constitució de Gelambí y Cía el 21 de juny de l'any 1900 com a successora de l'anterior negoci de quincalleria i objectes artístics obert amb els socis Mascias i Vidal, va provocar un gir destacat al negoci. Anunciat des d'aleshores com a «almacén y comercio de quincalla» al carrer de la Ciutat número 7, Wenceslau Gelambí va heretar el negoci del seu pare, Francisco Gelambí⁸³, i es va associar amb el comerciant, diplomàtic i fotògraf amateur Miquel Vendrell i Bertran (1863-1927), recentment instal·lat al Japó. Tot i que va continuar venent objectes propis de quincalleria, als quals s'afegien productes de pell fabricats per Julia y Cía, l'especialització de Gelambí y Cía com a venedor i importador de ventalls japonesos va quedar sempre ressaltada, tant a l'establiment com als anuncis i a les factures; i és que, des de Kobe, Vendrell i els intèrprets M. Takayanagi i S. Awamura van convertir-se en agents i representats de Gelambí y Cía al Japó. Des d'aquelles dates, Gelambí va decidir especialitzar-se en la fabricació de ventalls d'estil japonès dissenyats a Barcelona, fabricats a Kobe i a Kyoto (figura 9) i retornats de nou a Espanya per ser venuts tant a Barcelona com a d'altres punts de la Península.

Des de força abans de l'Exposició Universal de 1888, els ventalls japonesos havien estat un dels productes més sol·licitats de l'Orient i això feia temps que creava un greu conflicte als fabricants valencians, principals productors del país que suplien establiments com el de Pere Clapés. Amb tot, segons explicava *El Noticiero Universal*, des de Catalunya, diversos comerciants havien aprofitat aquesta situació en benefici propi oferint productes d'estil japonès a preu més econòmic, com feia Francesc Oriol Segur o Bruno Cuadros, o bé fabricant al mateix Japó dissenys projectats des de Barcelona, com feia Gelambí⁸⁴. Així ho explicava Francesc Tomas i Estruch (1862-1908) a *Alrededor del Mundo*:

Nuestros importadores acudieron a los dibujantes de Francia, de Alemania, de España y consiguieron la reconstrucción del arte japonés histórico; compusieron proyectos que, remitidos a Yokohama y a otras capitales, regresaron transformados en ejemplares como los que se reproducen en estas páginas, debidos a una importante casa de Barcelona. Durante varios años, así se ha procedido sin interrupción, es decir, neutralizando Europa un suicida impulso de la estética japonesa.

Figura 9.
Fotografia del taller de decoració de ventalls de Wenceslau Gelambí a Kyoto (1900). BC.

Mas, como por ser versátil, bella es la moda, para este año tenemos el abanico modernista por excelencia (ver los grabados), y esos abanicos, todos, sin excepción, por resolución de ciertos importadores, proceden de fábricas japonesas, pero sus proyectos han sido hechos en España o en otras naciones de Europa⁸⁵.

L'any 1915 Gelambí y Cía (figura 10) encara s'anunciava al carrer de la Ciutat com a «almacén y comercio de quincalla e importador de abanicos», mentre que Miquel Vendrell compaginava les seves responsabilitats com a cònsol d'Espanya a Kobe amb la seva activitat com a comerciant i com a fotògraf artístic i reporter per a revistes com ara *Hojas Selectas*. Anys més tard, a la dècada de 1920, Vendrell es va associar amb el també cònsol, vicecònsol i comerciant Joaquim Mustarós (Oliver, Giol, Mustarós y Cía / J. Mustarós) i va crear, a Kobe, l'empresa Vendrell, Mustarós & Co, en funcionament fins a la dècada de 1930 amb diverses oficines tant a Kobe com a Kyoto i Yokohama.

Nous comerços i comerciants d'inicis del segle xx

Cap a l'entorn del 1900 i a començament del segle xx, van seguir apareixent establiments que, sumats als de Gisbert, Clapés, Gelambí i Bassal, però sense dedicar-se específicament a la impor-

81. RM, llibre 40, f. 147, núm. 3636. RM, llibre 52, f. 9, núm. 4838.

82. RIERA, *Anuario Riera...*, 1898, p. 113. La fototeca de l'Enciclopèdia Catalana conserva la imatge d'una factura de l'empresa on s'anuncia com a especialitzada en ventalls i en la importació directa d'articles del Japó.

83. Francesc Gelambí i la seva empresa d'objectes de cuir, establert al mateix local del carrer de la Ciutat número 7, va participar a l'Exposició Universal de 1888.

84. *El Noticiero Universal*, núm. 1976, 5 de setembre de 1893, p. 1; *El Noticiero Universal*, núm. 4292, 3 de març de 1900, p. 3, i *El Noticiero Universal*, núm. 4294, 5 de març de 1900, p. 3.

85. *Alrededor del Mundo*, núm. 49, 10 de maig de 1900, p. 447-448.

Figura 10.
Capçalera d'una factura de Gelambí y Cia (1906). Col·lecció particular.

86. Botigues diverses de la Rambla, de la Gran Via, del carrer del Carme, etcètera, apareixien als diaris anunciant la venda puntual d'objectes artístics japonesos. D'altra banda, a finals del vuit-cents, es va veure que utilitzant noms japonesos o imatges japoneses també es podia atraure clients nous, precisament per l'atractiu i l'aurèola que s'havia anat creant d'aquests noms i d'aquestes imatges. A més de l'anunci de ventalls japonesos, caixes japoneses, sedes japoneses o transparents japonesos, des de 1877 i 1884, respectivament, s'anunciaven a la ciutat els perfums parisencs de Kananga du Japon i Corylopsis del Japon, mentre que, l'any 1883, una pastisseria presentava «bizcochos japoneses» i el 1894 els diaris publicitaven l'eficiència del Jabón Mikado. Si abans de la guerra sinojaponesa alguns establiments ja apostaven per noms amb clares referències orientals, com ara El Chino. Comercio de Cort y Rovira o bé La Japonesa, fàbrica de transparents del carrer del Carme, l'apropiació de noms i referències nipones es va fer especialment evident a partir de la popularització de l'imperi japonès com a potència internacional, especialment un cop passada la victòria contra Rússia l'any 1905. A establiments com ara la Cepillería Japonesa, a la ronda de Sant Antoni número 11, i a La Japonesa, nom d'una botiga de paraigües i ombrells del carrer de l'Hospital número 29 alhora que d'una fàbrica de paraigües, ventalls i ombrells del carrer Major de Gràcia número 62 (Puigmartí número 5), calia sumar-hi també la venda de productes com ara els sabons Japonés i Oriente, de la casa J. Font y Cia (1903), el Hilo Japonés, d'I. Mir Rovira, el maquillatge El Jugo de Loto Intea, que prometia «ese cutis transparente que ha hecho célebre en todo el mundo la belleza de las japonesas», o el Tam-Toï, producte per a les mitges «sacado de una antigua fórmula japonesa para conservar la seda».

87. Molt més modestos eren els registres oficials de l'ambaixada respecte a l'exportació que es van fer, l'any 1901, d'objectes de laca (666 iens), d'esmalts cloisonné (200 iens) i de pintures

tació i venda ni d'art ni d'artesania del Japó, van oferir, amb més o menys regularitat, productes de l'Àsia Oriental. Ho vèiem a finals del vuit-cents amb botigues com ara El Nilo o Las Indias, que sovint oferien grans varietats de ventalls i sedes japoneses, i sobretot amb grans magatzems com ara El Siglo, on l'any 1893 s'hi va obrir la primera secció específica de venda de productes del Japó. D'una manera similar, diverses botigues de Barcelona van aprofitar l'arribada puntual de remeses de productes de l'Orient, transparents, sedes, laques, per anunciar els seus productes cridant l'atenció de clients i vianants⁸⁶.

És interessant destacar les estadístiques comercials que anualment presentava la legació espanyola del Japó on s'especificaven les característiques d'aquest comerç i el tipus d'exportacions. Segons aquests informes, les relacions comercials entre tots dos països van anar en augment any rere any, per bé que d'una manera més modesta que a d'altres països europeus. L'any 1901, per exemple, el valor de productes importats a Espanya des del Japó era de 34.005 iens, format molt majoritàriament per productes tèxtils, sedes i ventalls (34.074 unitats), seguit a llarga distància per les indústries artístiques; 330 paravents valorats en 1.203 iens, així com ceràmiques i porcellanes valorades en 4.346 iens, entre d'altres⁸⁷. Si observem les xifres de manera global i contextualitzada amb la resta de països, podem dir que, malgrat l'extensa oferta existent a la ciutat de Barcelona, les exportacions a Espanya eren realment molt pobres⁸⁸. Aquest fet s'argumentava des del Japó al·legant la manca d'una línia de navegació pròpia directa entre tots dos països, motiu pel qual molts dels productes que viatjaven a Espanya quedaven registrats com a importacions franceses:

(tan sols 32 insignificants iens) (*Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial del consulado de Shanghai. China y Japón*, núm. 71, Madrid, 1904, p. 23). Durant els anys següents, entre els productes que s'exportaven cap a Espanya, s'hi registraven també

fotografies, pintures, ceràmiques i porcellanes, paravents, objectes de fusta i de bambú, bastons, cistelles, sedes, joguines, entre d'altres. Vegeu la memòria del port de Kobe de l'any 1910: *Memorias Diplomáticas y Consulares e Informaciones. Japón. Consulado de España en Kobe*.

Desgraciadamente la parte que corresponde a España en el comercio general de este Imperio es bien insignificante [...] Difícil, sino imposible, será que el comercio entre Japón y España aumente mientras no exista comunicación directa entre ambos países. Fácil sería conseguir, ya que no existe ninguna línea de valores española que visite con regularidad estos puertos, que alguna de las extranjeras haga escala en la península⁸⁹.

Amb tot, els nous avantatges comercials que van proporcionar els acords comercials signats entre el Japó i Espanya a Madrid el 2 de gener de 1897 i a Tòquio el 28 de març de 1900, van ajudar, des d'un vessant més tècnic, a fomentar les relacions comercials hispanojaponeses⁹⁰. Així, si bé l'extraordinari desenvolupament militar i econòmic va posar en perill els interessos colonials espanyols, que notaven l'amenaça d'un nou imperialisme, aquest temor diplomàtic no va influir negativament en el creixement del volum d'intercanvi mercantil entre tots dos països, ans ben al contrari, va seguir augmentant. Amb tot, els registres d'exportacions de la legació espanyola van seguir sense reflectir la realitat:

Los anteriores datos están tomados, como queda indicado, de la estadística oficial de la aduana, pero no sólo no pueden tomarse como exactos, sino que hay que suponer que, especialmente en la exportación, la diferencia en más ha de ser muy notable. Ello es debido a la falta de vapores directos, que hace que la mayor parte de carga sea embarcada para puertos extranjeros, especialmente Marsella, para ser allí

Memoria Comercial Correspondiente al año de 1910, núm. 318, 1912, p. 9.

88. Eren unes xifres ridícules si les comparem amb els productes valorats amb més de 22.000.000 de iens que França importava. *General view of commerce &*

industry in the Empire of Japan, Tòquio, 1897, p. 31.

89. *Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial correspondiente al año de 1906. Japón. Consulado de España en Yokohama*, núm. 158, Madrid, 1908, p. 2.

transbordada para España, dato que desconoce esta aduana y a menudo lo desconocen también los agentes de aduanas que presentan las aplicaciones, quienes reciben orden de expedir para Marsella u otro puerto. Así, pues, hay que suponer que fuera de la carga que se embarca con conocimiento directo, será muy poca la que a la aduana se le de la nota del verdadero destino; por tanto, a los que les interese conocer lo que España recibe del Japón, harán bien en consultar las estadísticas de nuestras aduanas españolas. Careciendo, pues, de mejores datos, por los anotados aparece que la importación ha duplicado y la exportación presenta un aumento de yens 6.717, comparado con el año anterior, en que las dificultades de comunicación eran las mismas⁹¹.

Si bé el creixement comercial no es feia del tot palès a les dades que aportava el govern japonès, aquest sí que va quedar clarament reflectit als carrers de Barcelona, del casc antic i de l'Eixample, tant amb l'obertura de noves botigues especialitzades com amb altres establiments, grans i modestos, que van anar oferint nous productes. Quant a les exportacions espanyoles al Japó, la destacada presència catalana feia que els productes amb què es comerciava fossin també principalment catalans: l'any 1906 suro i vins sumaven el 88% de les exportacions dutes a terme per Santiago Gisbert (Sellés hermanos), Miquel Vendrell (Gelambí y Cía), Francesc Ferriol (Corp, Ferriol & Cía), Joaquim Mustarós (Oliver, Giol, Mustarós y Cía) i Salvador Pérez (S. Pérez y Cía)⁹².

Un cas interessant és el del begurenc Francesc Ferriol i Busquets. Francesc Ferriol, que de ben jove havia entrat a treballar a la indústria tapera d'Hijos de F. Forgas, l'any 1905 va marxar cap a Yokohama per establir un negoci d'importació i exportació amb la principal casa surera de Begur. Sewing, Corp & Ferriol, participada per Hugo Sewing, Francesc Corp, Francesc Ferriol i J. Hiramoto, va fundar-se a Yokohama l'any 1906 com a empresa exportadora de suro, alhora que com a primera representant de la casa de cava Codorniu, entre d'altres, i com a empresa importadora d'indústries artístiques japoneses. Ferriol va sortir de la societat (F. Corp y Cía / Pérez, Corp & Cº) l'any 1913 i, de retorn a Catalunya, va organitzar dues exposicions, l'una a Girona i l'altra a Barcelona, on va presentar la seva col·lecció d'art japonès.⁹³

Com Ferriol, uns altres catalans es van traslladar al Japó per mirar d'incentivar els tractes comercials entre tots dos països. Va ser el cas de Miquel Vendrell, Francesc Gil, J. Puig o bé Joaquim Mustarós. Aquest últim es va associar l'any 1905 amb altres socis capitalistes de Barcelona per crear la raó social Oliver, Giol, Mustarós y Cía, establerta inicialment al carrer d'Aragó número

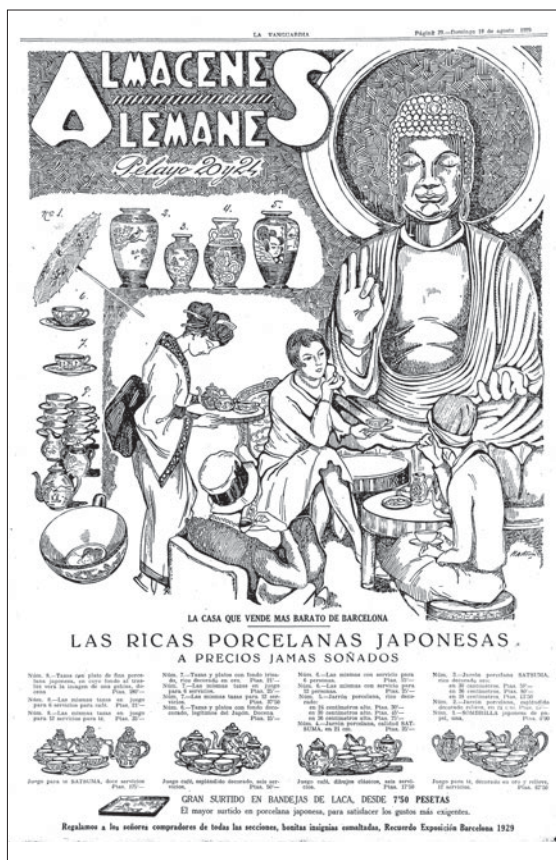

Figura 11. Anunci de la venda d'objectes artístics japonesos als Almacenes Alemanes del carrer de Pelai (1929).

262. Mustarós va viatjar cap al Japó aquell mateix 1905 i, des d'aleshores, Oliver, Giol, Mustarós y Cía, més tard J. Mustarós i, finalment, Vendrell, Mustarós & Cº, va dedicar-se al comerç d'importació i exportació, tant de primeres matèries com d'objectes artístics. Inicialment, es va establir a Kobe i a Kyoto, però, un cop associat amb Miquel Vendrell, la Casa Mustarós va obrir noves oficines a Nagoya i Yokohama i, durant les primeres dècades del segle xx, es va posicionar no tan sols com una de les principals empreses exportadores de primeres matèries espanyoles, sinó també com una destacada casa importadora i venedora de ventalls i objectes artístics japonesos⁹⁴. Joaquim Mustarós es va casar al Japó, on va formar família i on, passada una breu residència a Barcelona l'any 1930, va retornar per quedar-s'hi a viure treballant com a representant de Vendrell, Mustarós & Cº:

—I aleshores, cap al Japó, de nou?

—És clar. Negocis, amics, tot m'hi espera. És un país bellíssim. Els que hi vivim podem glosar-nos de passejar a tot drap pels millors paisatges de la Terra⁹⁵.

D'aquesta manera, a la meitat de la dècada de 1910, van continuar sorgint nous establiments

90. Els registres de la duana d'exportacions japoneses cap a Espanya van continuar augmentant de manera irregular, atesos els diversos conflictes bèl·lics, al llarg de les primeres dècades del segle xx: de les mercaderies valorades en 34.005 iens de l'any 1901, es va passar als 77.740 iens l'any 1905, als 269.911 iens l'any 1910 i als 349.529 iens l'any 1915. AMAE, Negociación núm. 506 (s. XIX): *Conferencias para la celebración de un Tratado entre España y Japón*, Madrid, 2 de desembre de 1896; *El Noticiero Universal*, núm. 3755, 1 de setembre de 1898, p. 2; *Convenio entre España y Japón regulando las relaciones comerciales*, Tòquio, 28 de març de 1900; *El Noticiero Universal*, núm. 4687, 3 d'abril de 1901, p. 1; *El Noticiero Universal*, núm. 2116, 6 d'abril de 1901, p. 1, i *Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial del consulado de Shanghai. China y Japón*, núm. 71, Madrid, 1904, p. 9.

91. *Memorias Diplomáticas y Consulares e Informaciones. Japón. Consulado de España en Kobe. Memoria Comercial Correspondiente al año de 1910*, núm. 318, 1912, p. 10.

92. De fet, convé ressaltar que, respecte al comerç entre Espanya i el Japó, durant alguns anys les exportacions espanyoles van ser força superiors, més que no pas el volum d'importacions procedents de l'arxipèlag (*Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial correspondiente al año de 1906. Japón. Consulado de España en Yokohama*, núm. 158, Madrid, 1908, p. 2). Vegeu, a tall d'exemple, la memòria de l'any 1910, on apareixen un gran nombre de dades estadístiques respecte als productes i a les característiques del comerç entre tots dos països. *Memorias Diplomáticas y Consulares e Informaciones. Japón. Consulado de España en Yokohama. Memoria Comercial Correspondiente al año de 1911*, núm. 435, 1914, p. 15.

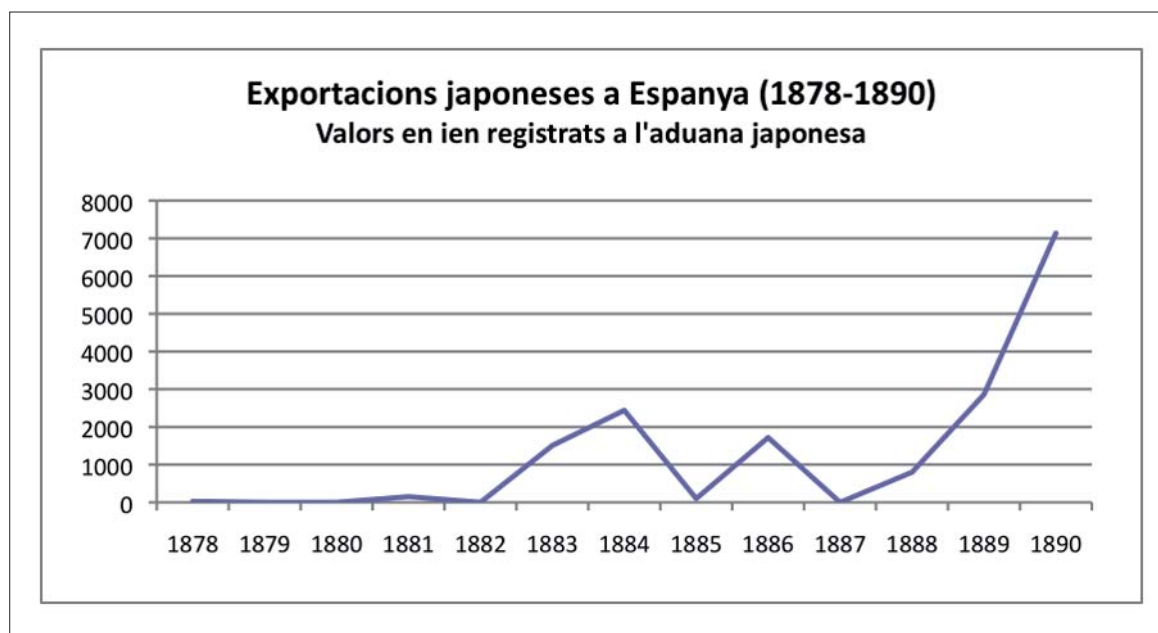
93. R. BRU TURULL, «Francesc Ferriol i l'art japonès», *Revista de Catalunya*, 263 (2010), p. 61-90.

94. AHCOCIN, 5-Expansió comercial, caixa 61, exp. 35. *El Noticiero Universal*, núm. 7416, 25 de maig de 1909, p. 2. Vegeu els diversos volums de l'Anuari Riera. Passada la Guerra Civil espanyola, Mustarós va seguir residint al Japó. *La Veu de l'Empordà*, núm. 753, 15 de març de 1919, p. 2.

95. Vegeu les converses amb Joan Alavedra publicades a *Mirador* l'estiu de 1930: J. ALAVEDRA, «El teatre japonès per fora i per dins», *Mirador*, núm. 77, 17 de juliol de 1930, p. 2. J. ALAVEDRA, «Terres de mala jeia...», *Mirador*, núm. 79, 31 de juliol de 1930, p. 3.

96. Entre els establiments que van vendre art i artesanies del Japó durant les dècades de 1910 i 1920, van destacar els magatzems de Josep Ramoneda, al carrer del Consell de Cent número 392; la casa Leack & Ricart de la ronda de Sant Antoni, número 11, dedicada a la venda de perfumeria i objectes del Japó; la raó social Tomás y Sardá, dedicada a la venda d'objectes de viatge, material d'escriptori i articles del Japó; l'establiment de productes de la Xina i del Japó de Joan Antoni Sastre, obert al carrer de Balma, número 74 i posteriorment dedicat a la venda de catifes i productes majoritàriament del Pròxim Orient; la botiga d'objectes orientals i de ceràmiques i porcellanes de Joan Llorens, a la Rambla de Sant Josep número 30; l'establiment de ventalls, sedes, paravents, crespens, pijames i objectes japonesos obert al carrer de Fontane-lla número 17 amb el nom de Los Japoneses S.A.; la Casa Vilaró, del carrer de Ferran número 14, o bé llibreries artístiques, com ara la Llibreria Verdaguer o la Librería Artística C. Martínez Pérez, d'on procedeixen diversos àlbums il·lustrats japonesos (Kyoto, 1904-1906), actualment conservats al Museo del Traje de Madrid. Unes altres botigues que puntualment també van vendre productes del Japó van ser el Faïans Català, les Galeries Laietanes, Pelayo 18, Art Xinès - Uralita S.A, així com Ferrer y Patau, Mans y Oms, Moya, La Pinacoteca, Comas y Compañía, Heydrich i la Cepillería Top.

97. Aquestes eren les úniques cases espanyoles registrades al Japó l'any 1917. L'any 1916, data en què creixen significativament les importacions cap a Espanya, el

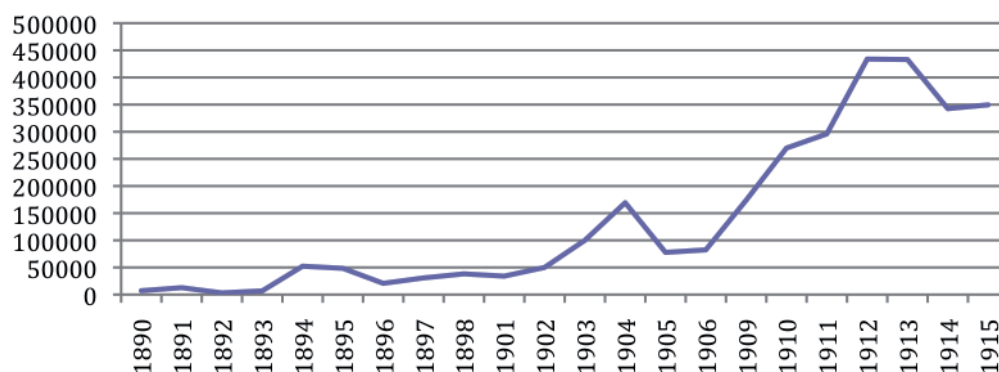

d'artesanies del Japó que van fomentar el continuat augment de les exportacions nipones cap a Espanya. Una mostra palpable d'aquest augment comercial, palès parcialment als registres de valor d'exportacions del govern japonès, el trobem amb la presència de botigues amb venda d'art i objectes artístics del Japó obertes a la meitat de la dècada de 1910, com ara els establiments de Josep Ramoneda, Joan Antoni Sastre, Antoni Ricart o Joan Llorens⁹⁶. Si, cap a finals del vuit-cents, El Siglo anunciava de manera permanent tota mena d'artesanies nipones al gust del gran públic, la presència d'articles japonesos, principalment objectes de regal, durant les dècades de 1910 i 1920 i fins a la meitat dels anys trenta, ben bé fins a l'esclat de la Guerra Civil, es va estendre a la majoria dels grans magatzems del centre de Barcelona: Damians, Jorba, El Fomento, Berlín i, especialment, als Almacenes Alemanes (figura 11) i a l'Almacén de Artículos de Japón, d'Antoni Ricart, soci continuador de Leack & Ricart, traslladat uns quants anys més tard de la ronda de Sant Antoni a la ronda de la Universitat número 23. Tanmateix, tant la majoria d'aquests grans establiments com les petites botigues que periòdicament anunciaven l'arribada de remeses de productes japonesos, van ser venedors sense oficina pròpia al Japó, ja que probablement van comprar els

productes importats a l'engròs per S. Pérez y Cía (Yokohama), F. Corp y Cía (Yokohama), Sellés Hermanos (Kobe i Tòquio), M. Vendrell (Kobe) i J. Mustarós (Kobe)⁹⁷.

Si deixem de banda alguns casos excepcionals, com ara la venda de productes artístics al pavelló japonès del Palau d'Alfons XIII de l'Exposició Internacional de 1929, i malgrat la presència d'alguns destacats col·leccionistes d'art japonès, primer Richard Lindau (1831-1900) i Carles Maristany, i posteriorment Josep Mansana (1857-1934), Lluís Masriera (1872-1958) i Joan Fabré (1868-1951), generalment, l'oferta d'aquests establiments d'inicis del segle xx va respondre a la demanda generalitzada i creixent d'un art oriental *exòtic*, en gran mesura de baix cost i de baixa qualitat. Així, podem dir que, en termes generals, l'augment progressiu de les exportacions del Japó no va servir per oferir als ciutadans un volum més important d'objectes artístics de qualitat a l'alçada dels que es venien a París o a les grans capitals europees, sinó per mantenir viu i seguir difonent el gust i l'interès per l'orientalisme i per les sol·licitades artesanies de l'Àsia Oriental. L'any 1927, en presentar al públic una de les magnífiques peces d'art xinès col·leccionades pel moblista Gaspar Homar (1870-1955), el crític d'art i orientalista Joan Sacs (1878-1947) resumia i criticava, des de la *Revista*

Exportacions japoneses a Espanya (1890-1916) Valors en ien registrats a l'aduanera japonesa

Nova, la situació en què es trobava el comerç d'art oriental a Barcelona:

Si bé el bon art occidental és escàs en el comerç d'antiguitats barceloní, l'art oriental només acostumem a conèixer-l'hi en baixa quincalleria d'exportació: porcellanes, bronzes, laques i altres articles artístics de la Xina i del Japó, fabricats d'ara i patinats barroerament per manera de presentar-los una antiguitat carnestoltesca.

I es comprèn. ¿Qui volem que a Barcelona s'arrisqui a comerciar amb vertaderes antiguitats de l'Extrem-Orient si en aquesta ciutat no hi ha ni col·leccionistes ni entenedors de l'art meravellós i múltiple que les in comptables races i nacions de l'Àsia mil·lenària ha vingut produint d'ençà que els homes caminen amb dos peus? No obstant, Barcelona, amb un milió d'habitants i amb la riquesa i la cultura quantioses que conté, ja hauria pogut de molts anys ençà pagar-se el luxe de posseir museus i col·leccions particulars d'aquest art o d'aquestes arts asiàtiques que no són pas sense lligam amb les arts d'Europa, i que sovint en foren les impulsores.

Col·leccionistes d'art extrem-oriental, llevat del Sr. A. Mansana, que poseeix una gran riquesa d'art de la Xina, del Tibet i del Japó, lle-

vat del senyor Joan Fabrè, no en coneixem cap més. D'antiquaris d'aquest art exòtic només en coneixíem un, el dibuixant Porta, que és home de gust refinat i de flaire de perdiguer. És ben poca cosa aquesta xifra de quatre persones, per intel·ligents que siguin, entre nou cents nou mil nou cents noranta sis exelectors!⁹⁸.

A Barcelona, hi havia alguns bons col·leccionistes d'art oriental, però eren pocs i, malgrat l'establiment que Sacs anomenava del dibuixant Josep Porta, propietari d'una col·lecció formada a Berlín, i les exposicions puntuals d'art japonès que oferien botigues i galeries com ara la Sala Dalmau, de Josep Dalmau; el Faians Català, de Santiago Segura; els Almacenes Alemanes, o El Celeste Imperio, generalment aquests van fer les seves compres més importants a l'estranger, com demostren especialment les contínues adquisicions de Josep Mansana a l'establiment de Hayashi Tadamasa i a d'altres botigues i cases de subhastes de París. Amb tot, Barcelona va seguir sent, a finals del segle XIX i a inicis del segle XX, el principal centre de comerç d'art japonès d'Espanya, on s'importaven, on es venien i des d'on es distribuïen bona part de les artesanies japoneses que van arribar a les llars a l'entorn del 1900, a mans de petits col·leccionistes, a mans d'artistes i d'aficionats.

principal volum de mercaderies era de fanalets de paper (405.216 unitats valorades en 34.229 iens), botons de nacre (84.461 unitats valorades en 44.393 iens), paquets postals (65.364 iens), bates de dormir (1.390 unitats valorades en 5.626 iens), seda *habutai* (5.126 iens), punys per a bastons i ombrel·les (12.254 dotzenes valorades en 5.076 iens), porcellanes (3.921 iens) així com, molt puntualment, alguns paravents (263 iens), quimono de seda (361 iens), objectes d'ivori (100 iens) i bronzes artístics (424 iens). Quant a les exportacions espanyoles de l'any 1916, aquestes seguien sent principalment de taps de suro (94.797 iens), escorça de suro (20.326 iens), vins en ampelles i en barril (27.500 iens) i oli d'oliva (4.643 iens). Això no obstant, un cop finalitzada la Guerra Civil, van passar molts anys abans no es va començar a recuperar la incipient ruta comercial entre el Japó i Barcelona, que s'havia anat construint al llarg del primer quart del nou-cents. L'any 1958, la ciutat disposava només d'un sol comerciant que venia articles de la Xina i del Japó: E. Puigdemongas, al carrer d'Ausias Marc números 43 i 50. *Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial correspondiente al año de 1917. Japón. Consulado de España en Yokohama*, núm. 607, Madrid, 1917, p. 4. *Memorias Diplomáticas y Comerciales e Informaciones. Memoria comercial correspondiente al año de 1918. Japón. Consulado de España en Yokohama*, núm. 629, Madrid, 1918, p. 10.

98. J. SACS, «Orient i Extrem-Orient. Art Antic de la Xina», *Revista Nova*, 11 de novembre de 1927, p. 249-250.